

OPINNÄYTETYÖ

Tarja Hannola 2012

**TUETTAVIEN LASTEN JA HEIDÄN HUOLTAJIENSA KOKE-
MUKSIA SOSIAALISESTA TUESTA TUKIHENKILÖVERKKO
LAPIN LAPSIPERHEILLE -PROJEKTISSA**

Rovaniemen
ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences

TERVEYDEN EDISTÄMISEN KOULUTUSOHJELMA
YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO

ROVANIEMEN AMMATTIKORKEAKOULU
YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO

Terveyden edistäminen

Opinnäytetyö

**TUETTAVIEN LASTEN JA HEIDÄN HUOLTAJIENSA
KOKEMUKSIA SOSIAALISESTA TUESTA TUKIHEN-
KILÖVERKKO LAPIN LAPSIPERHEILLE -
PROJEKTISSA**

Tarja Hannola

2012

Toimeksiantaja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapin piiri ry.

Ohjaaja Kaisa Turpeenniemi

Hyväksytty _____ 2012 _____

Opinnäytetyö on luettavissa verkkokirjasto Theseuksessa

Tekijä	Tarja Hannola	Vuosi	2012
Toimeksiantaja Työn nimi	Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapin piiri ry. Tuettavien lasten ja heidän huoltajiensa kokemuksia sosiaalisesta tuesta Tukihenkilöverkko lapin lapsiper- heille -projektissa		
Sivu- ja liitemäärä	72+5		

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projektin (2009-2011) tukihenkilötoiminnan piirissä olleiden tuettavien lapsiperheiden kokemuksia saamastaan tuesta.

Tutkimustehtävänä oli selvittää millaista tukea tuettavat lapset ja tuettavien vanhemmat/huoltajat ovat saaneet osallistuessaan TULA-projektin tukihenkilötoimintaan vanhempien/huoltajien kokemana ja millaisia kokemuksia tuettavilla lapsilla on TULA-projektin tukihenkilötoiminnasta. Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineiston keruumenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teema-haastattelua. Tutkimuksessa haastateltiin neljää TULA-projektin tukihenkilötoimintaan osallistunutta tuettavien lasten ja/tai nuorten vanhempaa/huoltajaa sekä kahta tuettavaa lasta.

Tutkimustulokset osoittavat, että tuettavien vanhemmat/huoltajat kokevat sekä itse saaneensa että tuettavien lasten ja nuorten saaneen TULA-projektin tukihenkilötoimintaan osallistuessaan sosiaalista tukea toiminnallisen, tiedollisen, emotionaalisen ja aineellisen tuen muodoissa. Merkittävämmäksi koettiin tuettavien lasten saama toiminnallinen, tiedollinen ja emotionaalinen tuki sekä tuettavien vanhempien saama toiminnallinen ja emotionaalinen tuki. Tuettavien lasten kokemuksissa korostui toiminnallisen tuen merkitys.

Tutkimustulokset vahvistavat aikaisempien tutkimusten tuloksia ammatillisesti ohjatun, vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan merkityksestä ennaltaehkäisevänä tukimuotona. Kolmannen sektorin vahvaa asiantuntemusta ja kokemusta ammatillisesti ohjatun tukihenkilötoiminnan koordinoinnissa ja kehittämisessä tulisi hyödyntää entistä enemmän lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Avainsanat

lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden tukeminen, vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	3
3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINTI JA TERVEYS	7
3.1 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINTIA JA TERVEYTTÄ UHKAAVIA TEKIJÖITÄ.....	7
3.2 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN SYRJÄYTYMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ.....	10
3.3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMINEN POLITIIKKAOHJELMISSA	11
4 TUKIHENKILÖTOIMINTA	13
4.1 VAPAAEHTOISTYÖ	13
4.2 TUKIHENKILÖTOIMINTA VAPAAEHTOISTYÖN MUOTONA	14
4.3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN TUKIHENKILÖTOIMINTA	15
5 TUKIHENKILÖVERKKO LAPIN LAPSIPERHEILLE -PROJEKTI	17
5.1 TULA-PROJEKTIN TAUSTAA JA TAVOITTEET	17
5.2 TULA-PROJEKTIN YDINPROSESSIT	18
5.3 TOIMINNAN MARKKINOINTI JA TUKIHENKILÖIDEN REKRYTOINTI	19
5.5 TUKIHENKILÖSOPIMUSTEN SOLMIMINEN	21
5.6 TUKISUHDE JA TUKIHENKILÖIDEN AMMATILLINEN OHJAUS.....	22
5.7 PROJEKTIN ARVIOINTI	24
5.7.1 <i>Projektin ohjausryhmä ja sisäinen arviointi</i>	24
5.7.2 <i>Opinnäytteet</i>	27
5.7.3 <i>TULA -projekti RAY:n suorittamassa järjestöhankkeiden arvioinnissa</i>	30
6 TUTKIMUSTEHTÄVÄT	33
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
7.1 TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPA	34
7.2 AINEISTON KERUU	34
7.3 AINEISTON ANALYYSI	36
8 TUTKIMUSTULOKSET	39
8.1 TUETTAVIEN LASTEN JA HEIDÄN VANHEMPIENSA/HUOLTAJIENSA SAAMA TUKI TULA- PROJEKTIN TUKIHENKILÖTOIMINNASSA VANHEMPIEN/HUOLTAJIEN KOKEMANA	39
8.1.1 <i>Toiminnallinen tuki</i>	39
8.1.2 <i>Tiedollinen tuki</i>	41
8.1.3 <i>Emotionaalinen tuki</i>	43
8.1.4 <i>Aineellinen tuki</i>	46
8.2 LASTEN KOKEMUKSIA TULA-PROJEKTIN TUKIHENKILÖTOIMINNASTA.....	48
8.2.1 <i>Tukisuhteen tavoitteet ja osallistuminen tukihenkilötoimintaan</i>	48
8.2.2 <i>Sosiaalinen tuki</i>	49
9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	52
9.1 KESKEISIMMÄT TUTKIMUSTULOKSET	52
9.1.1 <i>Toiminnallinen tuki</i>	53
9.1.2 <i>Tiedollinen tuki</i>	55
9.1.3 <i>Emotionaalinen tuki</i>	55
9.1.4 <i>Aineellinen tuki</i>	57
9.2 TULA-PROJEKTI JA TUKIHENKILÖTOIMINNAN MERKITYS	57
9.3 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	59
9.4 JATKOTUTKIMUSAIHEET	61
LÄHTEET	62
LIITTEET	67

1 JOHDANTO

Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projekti (TULA-projekti) oli Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapin piiri ry:n hallinnoima Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) rahoittama hanke, joka toteutettiin vuosina 2009-2011. Projektin päätavoitteena oli kehittää ja juurruttaa lapsiperhelähtöinen, kuntarajat ylittävä, monitoimijuuteen perustuva tukihenkilötoiminnan prosessi Lappiin haja-asutusalueelle. Monitoimijuudella tarkoitetaan vapaaehtoisten tukihenkilöiden ja ammattihenkilöiden yhteistyötä. Tavoitteena oli vahvistaa lapsiperheitä sekä kohentaa heidän elämänlaatuaan tukihenkilötoiminnan avulla. Lähtökohtana olivat yksittäisen perheen, lapsen tai nuoren tarpeet, joihin tarjottiin tukea.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry. (MLL) on avoin kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen ja lapsiperheen hyvinvointia sekä lisää lapsuuden arvostusta ja näkyvyyttä yhteiskunnassa. MLL on Suomen suurin lastensuojelujärjestö jossa on yli 92 000 tuhatta jäsentä ja 567 paikallisyhdistystä. Yhdistysten toimintaa tukee 13 piirijärjestöä. MLL edistää lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä tasapainoisiksi ihmisiksi sekä lapsiperheiden hyvinvointia ja terveyttä tarjoamalla vertaistukea ja luomalla osallistumismahdollisuuksia eri elämäntilanteissa. Toiminnan perustana on ammatillisesti ohjattu paikallinen vapaaehtoistoiminta joka vastaa lapsiperheiden tarpeisiin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011.)

Opinnäytetyöni tavoitteena on tutkia Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projektin (TULA) tukihenkilötoiminnan piirissä olleiden tuettavien lapsiperheiden kokemuksia saamastaan tuesta. Työskentelin suunnittelijana TULA-projektissa. Projektin arviointisuunnitelmaan on kirjattu yhtenä arvioinnin kohteena tuettavien perheiden kokemukset saamastaan tuesta. Työn tilaajana on MLL:n Lapin piiri ry. Tutkimustuloksia käytetään projektin tavoitteiden saavuttamisen arvioinnissa sekä tukihenkilötoiminnan edelleen kehittämisesä. Projektissa mukana olleet kymmenen kuntaa (Inari, Kemijärvi, Kolari, Muonio, Pelkosenniemi, Pello, Posio, Salla, Savukoski ja Sodankylä) ovat sitoutuneet projektin päätyttyä jatkamaan tukihenkilötoimintaa joko omana toimintana tai ostopalveluna esimerkiksi MLL:n Lapin piiri ry:ltä. Edellä kuva-

tun perusteella tutkimuksen merkitys työn tilaajalle on tärkeä. Lisäksi tuettavien perheiden kokemusten kartoittamisella saadaan tietoa ennaltaehkäisevän tukimuodon, tukihenkilötoiminnan, merkityksestä lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kohderyhmän terveyden edistämisen ja ennaltaehkäisevän toiminnan kehittämisen näkökulma esiintyy vahvasti useissa kansallisissa ja kansainvälisissä politiikkaohjelmissa ja strategioissa. Tutkimuksen suorittamisella ja tutkimustuloksilla on minulle myös henkilökohtainen merkitys, koska olen saanut olla mukana ammattihenkilönä toiminnan toteuttamisessa. Tulosten perusteella saan palautetta myös omasta työstäni.

Keskeisiä käsitteitä tutkimuksessani ovat: lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden tukeminen, vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Listenmaa (2009, 5-6, 30-32, 47-52) selvitti pro gradu -tutkielmassaan tukihenkilötoimintaa ja vanhemmuutta tuettavien vanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen kohteena olivat MLL:n Varsinais-Suomen piirin Vauvaperhehankkeen toteuttama tukihenkilötoiminta ja siinä mukana olevat perheet. Listenmaa haastatteli kahdeksaa toiminnassa mukana ollutta äitiä. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää mistä syistä tuettavat ovat kokeneet tarvetta tukihenkilölle ja miten tukihenkilötoiminta on vastannut heidän tuen tarpeisiinsa ja odotuksiinsa. Lisäksi selvitettiin millainen suhde tuettavan ja tukihenkilön välille on muodostunut ja onko tukihenkilötoiminnalla ollut vaikutusta vanhemmuuden kokemuksiin. Tulokset osoittivat, että perheillä on heikot sosiaaliset tukiverkostot ja miehet ovat paljon poissa kotoa joten äidit vastasivat pääosin lasten ja kodin hoitamisesta. Pääosin kaikki äidit olivat saaneet tarvitsemaansa tukea; auttavia käsiä ja aikuista seuraa helpottamaan yksinäisyyttä ja väsymystä. Osa tukisuhteista oli muuttunut ystävyysuhteiksi. Suurin osa äideistä oli saanut tukihenkilötoiminnasta tukea vanhemmuuteen. Johtopäätöksinä voidaan todeta, että tukihenkilötoiminta auttaa äitejä jaksamaan arjessa ja siten mahdollisesti ennaltaehkäisee ongelmien syvenemistä. Tukihenkilötoiminta vahvistaa tuettavien sosiaalisia tukiverkostoja ja lisää näin myös yhteisöllisyyttä.

TUEXI- Alueellinen Nuorten tukihenkilötoiminta (2007-2010) oli Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry:n hanke jossa kehitettiin vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa 9-20-vuotiaille lapsille ja nuorille. Hankkeen tarkoituksena oli luoda pysyvä palvelumalli, jossa julkinen sektori, kolmas sektori ja koulutusorganisaatio kehittävät ja toteuttavat yhteistyössä tukihenkilötoimintaa. Vaikka tukisuhde solmitaan lapsen tai nuoren ja tukihenkilön välillä, ovat myös vanhemmat osallisia toiminnassa. Hankkeessa selvitettiin kyselyn (n=42) avulla miten tukihenkilötoiminta on onnistunut vanhemman kokemana ja ovatko vanhemmat saaneet tukea vanhemmuuteensa? Tulosten perusteella voidaan todeta, että jo lyhyidenkin (alle 6 kk) tukisuhteiden koetaan aikaansaavan positiivisia vaikutuksia vanhemmuuteen. Toiminnan kestäessä yli vuoden kokonaiset perheet kokivat hyötyvänsä toiminnasta muun muassa

lapsen ja vanhemman suhteen parantuessa. Kaikki vanhemmat suosittelivat tukihenkilöä muillekin ja suurin osa vanhemmista toivoi tukihenkilön kulkevan lapsen rinnalla niin pitkään kuin mahdollista. (Vikman 2010, 2-5, 23-24.)

Halonen ja Kimpimäki (2011, 102-107) ovat myös tutkineet pro gradu-tutkielmassaan tukihenkilösuhdetta ja sen merkitystä vanhemmuuden tukemisessa tukihenkilöiden ja tuettavien vanhempien kokemana (n=8). Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelujen avulla. Viitekehys perustuu kasvatustieteeseen ja tutkimuksessa tarkastellaan tukemista kolmen ulottuvuuden; emotionaalisen, kognitiivisen ja konkreettisen avun näkökulmista ja nämä kaikki muodot myös tuloksina esiintyvät. Tutkijat toteavat tutkimustulosten perusteella selkeän yhteyden sosiaalisen tuen malliin. Myös siinä käytännön tuki koetaan keskeisenä elementtinä emotionaalisen ja informatiivisen tuen rinnalla. Käytännön apu tekee tukisuhteesta ainutlaatuisen muihin auttamissuhteisiin verrattuna koska emotionaalista ja informatiivista tukea saadaan ikään kuin käytännöllisen tuen ja konkreettisen toiminnan rinnalla tai ohessa. Yhdessä tekeminen voi lisätä tukitilanteen luontevuutta ja tehdä siten tuen vastaanottamisen helpommaksi tuettavalle.

Haapasalo (2001, 1, 19-20, 43-45) on tutkimuksessaan selvittänyt avoimen kyselyn, teemahaastattelun ja päiväkirjojen avulla, että ainakin osassa tapauksista (n=16) tukihenkilötoiminnalla on kyetty toteuttamaan ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Tuettujen lasten tilanne ei ole pahentunut ja osassa tukisuhteita se on parantunut. Tukihenkilösuhde on solmittu tuettavan lapsen ja tukihenkilön välillä mutta toiminnalla on ollut positiivisia vaikutuksia ja merkityksiä laajemminkin, esimerkiksi tuettavien perheeseen ja tukihenkilöihin itseensä. Lasten tilannetta ei voi tarkastella erillään perheestä, vaan kokonaisuuden laaja-alaisuus tulee huomioida palveluita suunniteltaessa.

Lahden ammattikorkeakoulun (**Laatunen – Lahdenperä 2011, 2, 36-38, 40-49**) opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että tukihenkilötoiminnan myötä äitien (n=4) voimavarat olivat lisääntyneet oman ajan saamisen ja yksinäisyyden vähenemisen myötä. Äidit kokivat lapsen arjen rikastuneen merkittävimmin läheisverkostojen ja lapsen toiminnallisuuden lisääntymisen myötä. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin muissa vastaavissa tutkimuksissa. Tuki-

henkilöiltä toivottiin aktiivisempaa sitoutumista ja enemmän aikaa tukisuhteelle. Tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua ja kvalitatiivista lähestymistapaa mikä on hyvin soveltuva todellisen elämän kuvaamiseen.

Tukihenkilötoiminta on osa lasten sosiaalista kuntoutusta. **Rantanen (2011, 25-34)** on opinnäytteessään selvittänyt lasten (n=3) kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Hän hankki tutkimusmateriaalin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Lapset olivat haastatteluhetkellä yli 10-vuotiaita. Lapset kokivat tukihenkilön itselleen tärkeäksi. He pitivät tukihenkilöä turvallisena, luotettavana, perheen ulkopuolisena henkilönä jolla oli aikaa lapselle. Lapsille oli tärkeää jo tieto, että on olemassa aikuinen ihminen hetkittäin vain heitä varten. Lapset nauttivat toiminnallisista tapaamisista, mutta arvostivat myös pelkkää yhdessäoloa. Toiminnallisten tapaamisten sisältö vaihteli suuresti, esimerkkeinä mainittakoon kirjastossa käyntiä, ratsastusta, keilaamista, retkeilyä ja läksyjen tekemistä yhdessä. Tukihenkilötoiminta tukee lasten osallisuutta ja edistää näin syrjäytymisen ehkäisyä. Lasten omien mielipiteiden kuuleminen lapsia koskevassa päätöksenteossa on tärkeää.

Kauppila ja Salo (2011, 2, 29-37) haastattelivat opinnäytetyössään kolmea tukiperhe- tai tukihenkilötoimintaa käyttäneen perheen äitiä. Tuloksista ilmenevät tuen positiiviset kokemukset arjen helpottumisesta, sosiaalisen verkoston vahvistumisesta, voimaantumisesta sekä lasten maailmankuvan avartumisesta. Johtopäätöksinä todetaan, että saatu tuki koettiin ennen kaikkea henkisen tuen vahvistajana jolloin myös voimavarojen koettiin lisääntyneen. Tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa toivottiin kehitettävän varhaisen puuttumisen lähtökohdista.

Tuomikanta (2011, 41-58) haastatteli pro gradu –tutkielmassaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä (n=8) selvittäessään voidaanko tukihenkilötoiminnalla auttaa lapsia ja nuoria, onko tukihenkilöitä riittävästi ja miten vapaaehtoinen ja ammatillinen tukihenkilötoiminta eroavat toisistaan. Tuloksista käy ilmi, että vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta katsotaan olevan ennaltaehkäisevää tukea kun taas ammatillinen tukihenkilötoiminta painottuu korjaavaan työhön. Tukihenkilötoimintaa pidetään ammattilaisten kokemana pääsääntöi-

sesti toivottuna, pidettynä ja tuloksellisena tukimuotona, johon myös asiakkaat sitoutuvat ja jota he toivovat. Vapaaehtoisia tukihenkilöitä on liian vähän, jolloin tuettavat joutuvat odottamaan liian pitkään tukisuhteen aloittamista.

Helavirta (2007) on artikkeliväitöskirjassaan selvittänyt miten tavoittaa institutionaalisen tuen kohteena olevien lasten kokemuksia hyvästä elämästä ja sen uhkista. Hän on kirjoittanut artikkelin lasten tutkimushaastattelusta nimeltään ”Metodologista herkistymistä, joustoa ja tasapainottelua”. Lasten oikeuksia korostavan keskustelun myötä pidetään tärkeänä lasten mahdollisuutta tulla keskustelujen osapuoleksi ja informanteiksi. Tutkimusten tekemisessä on kiinnitetty huomiota lasten haastattelujen erityisyyteen. Helavirta toteaa, että kysymysten esittäminen ja vastauksien saaminen on paljon vaikeampi tehtävä kuin ensin vaikuttaa. Hän toteaa myös, että lasten erilaiset ominaispiirteet, ikä ja temperamentti, haastatteluympäristö sekä tutkijan tiedot ja kyvyt vaikuttavat siihen millaista tutkimustietoa syntyy.

Edellä mainitut tutkimukset ovat yhtä lukuun ottamatta kvalitatiivisia mikä vahvisti suunnitelmiani käyttää samaa metodologiaa tutkimukseni suorittamisessa.

3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINTI JA TERVEYS

3.1 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja terveyttä uhkaavia tekijöitä

Hyvinvointi 2015-ohjelman mukaan ihmisen hyvinvointia ei voida tiivistää yhteen määritelmään tai indikaattoriin. Hyvinvointi koostuu monista tekijöistä, kuten terveydestä, toimeentulosta, asumisesta, puhtaasta ympäristöstä, turvallisuudesta, itsensä toteuttamisesta ja läheisistä ihmissuhteista. Hyvinvointiin kuuluu sekä objektiivisesti mitattavia asioita että subjektiivisia henkilökohtaisia arvostuksia ja tuntemuksia. Onnellisuus kuuluu hyvinvointiin ja useat tutkijat käyttävät termejä onnellisuus ja subjektiivinen hyvinvointi synonyymeinä. Eri ihmisille ja eri elämänkaaren vaiheissa hyvinvointi merkitsee yleensä eri asioita. Lapsuudessa hyvinvointi on ennen kaikkea vanhempien antamaa huolenpitoa ja turvallisuutta, leikkiä ja turvallisia ihmissuhteita. Nuorena aikuisena itsensä toteuttaminen ja uudet kokemukset ja kaverisuhteet nousevat usein tärkeämmiksi kuin turvallisuus ja huolenpito. Yleisesti voidaan ajatella, että hyvinvoivalla ihmisellä on tarpeiden tyydyttämisen jälkeen voimia ja mahdollisuuksia myös virkistäytymiseen, lepoon, läheisten kanssa olemiseen ja itsensä toteuttamiseen. Hyvinvointi on ihmisen kokema pysyväisluonteinen tai pitkäkestoinen hyvän olon ja tyytyväisyyden tunne. (Hoffren – Lemmetyinen – Pitkä 2010, 7-8; Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 11-12.)

Tuloerot ovat kasvaneet voimakkaasti erityisesti hyvätuloisten tulojen voimakkaan kasvun seurauksena, ja tulokehitys on ollut heikompaa keskituloisilla ja erityisesti pienituloisilla. Samoin terveyserot ovat kasvaneet eri sosiaali-ryhmien välillä, kun pienituloisten terveys ei ole kohentunut samassa tahdissa kuin keski- ja hyvätuloisten. Osittain edelliset kaksi seikkaa, tulo- ja terveyserojen kasvu, liittyvät toisiinsa epäterveellisten elintapojen, tupakoinnin ja päihteiden ongelmakäytön kasaantuessa tulonjaon alapäähän. (Hoffren ym. 2010, 100-102; Hokkanen – Sauvola 2005, 5-6; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 49; Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 11-14.) Forssenin (2005, 102-103) mukaan köyhyys, etenkin varhaislapsuudessa koettu pitkäaikainen köyhyys, vaikuttaa negatiivisesti lasten sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehityk-

seen. Kasvaneiden hyvinvointierojen taustalla on laman myötä korkealle tasolle jäänyt työttömyys. Pitkään jatkunut korkea työttömyys on synnyttänyt Suomeen syrjäytyneiden ryhmän, joka kuormittaa hyvinvointipalveluja. Samoin suomalaisten kasvava alkoholin kulutus tulee lisäämään terveyshaittojen lisäksi myös osaltaan huono-osaisuuden kasautumista. (Hokkanen – Sauvola 2005, 5-6; Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 11-14.)

Hokkasen ja Sauvolan (2005, 5-8) mukaan moniarvoistuva yhteiskunta ja nopea muutos aiheuttavat lapsiperheiden arkeen toisaalta runsaasti vapauksia ja toisaalta haasteellista selviytymiskamppailua. Lapset ovat riippuvaisia perheistään ja perheiden arjen muodostuminen on läpeensä yhteiskunnallista. Suomessakin on havaittavissa pitkittyneiden sosiaalisten ongelmien seurauksena ylisukupolvisuutta. Köyhästä perheestä tulevalle on noin kaksinkertainen riski päätyä myös itse köyhäksi aikuisena. Huono-osaisuuden periytymistä selitetään johtuvan osaltaan kulttuurisista ja kehityspsykologisista tekijöistä, osin taloudellisista ja rakenteellisista tekijöistä.

Työelämästä syrjäytyneiden lapset sosiaalistuvat helposti elämäntapaan, jossa ei käydä työssä, ei arvosteta koulutusta ja yrittämistä tai yhteiskunnan instituutioita ylipäänsä. Lapsiperheköyhyydellä on laaja-alaiset aineelliset, sosiaaliset ja psyykkiset vaikutukset lapsen elämään. Pahimmillaan lapsen koko kognitiivis-emotionaalinen kehitys vaarantuu päihteiden ja väkivallan seurauksena. Samoin syrjäytyneissä perheissä kasvaneille lapsille kertyy usein vähän taloudellista ja sosiaalista pääomaa. Näin lapsuudessa omakuttu elämäntapa ja arvot, pahimmissa tapauksessa psyykkiset vauriot, sekä resurssien niukkuus voivat aiheuttaa ongelmia koulutus- ja työmarkkinoille kiinnittymisessä. Huono-osaisuuden ylisukupolvistumisen vuoksi laman seuraukset tulevatkin todennäköisesti näkymään vielä pitkään suomalaisessa yhteiskunnassa. Samoin on pelättävissä, että alkoholin kulutuksen kasvu tulee heijastumaan myös lasten hyvinvointiin ja sitä kautta huono-osaisuuden periytymiseen. (Iivonen 2011; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 44, 49; Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 12)

.

Uutena haasteena on tullut työn ja perheen yhteensovittaminen työelämän vaatimusten ja kiireen kasvaessa. Perheen ja työn yhteensovittamisen on-

gelma kumpuaa osin myös ristiriidasta individualisoituneen ja hedonismia korostavan arvomaailman ja perhevelvoitteiden välillä. Ristiriitainen ja sitoutumista karttava arvomaailma on monien mielestä heikentänyt perheiden kykyä uuden sukupolven kasvattamisessa ja on syynä alhaiseen syntyvyyteen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20-23.) Hoikkalan ja Roosin (2000, 26) mukaan yhteisöllisyyden heikentymisestä ja elämän yksilöllistymisestä johtuva sosiaalisten mallien herkkä rikkoutumisalttius näkyy avioerojen yleistymisenä, elämänpuitteiden ja ratkaisujen väliaikaisuutena. Perhekoot ja -muodot ovat muuttuneet; syntyvyys ja lapsiperheiden määrä ovat vähentyneet. Suomessa on yhä enemmän yksinhuoltaja- ja uusperheitä, jotka voivat muodostua sinun, minun ja meidän yhteisistä lapsista. Perherakenteen muutos on heikentänyt perheen sisäistä ja sukupolvien välistä hyvinvoinnin jakamista ja näin siirtänyt sosiaalisten ja terveydellisten riskien hallinnan sekä hyvinvoinnin tuottamisen enemmän yhteiskunnan vastuulle. (Forssen 2006, 102-104; Listenmaa 2009, 10-12.)

Beckin (1992, 19-21) mukaan nyky-yhteiskunta aiheuttaa myös vanhemmuudelle uusia haasteita, vallitsevien riskien luonne on oleellisesti muuttunut. Lämsän (2009, 22-23, 28-29) mukaan nykyiset vanhemmat ovat ensimmäinen sukupolvi, joka ei voi kasvattaa lapsiaan täysin samalla tavalla kuin heidät on kasvatettu. Uudessa tilanteessa omana kasvuaikana omaksutut toimintamallit eivät päde mutta myös uusien toimintamallien luomisen mahdollisuudet ovat rajalliset. Lasten ja nuorten elämään liittyy uusia uhkatekijöitä teknologian kehittymisen ja globalisaation myötä esimerkkeinä näistä erilaiset nettiyhteisöt. Lasten ja nuorten elämän riskit liittyvät erityisesti ongelmiin sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisten suhteiden puutteisiin. Suurimmassa riskivyöhykkeessä ovat ne lapset ja nuoret jotka eivät saa kasvulleen tukea kotoa tai lähiyhteisöstä. He eivät saa olla lapsia riittävän kauan, vaan joutuvat itsenäistymään liian varhain negatiivisella tavalla. Lasten käyttäytymis- ja mielenterveyshäiriöiden hoito kuormittaa palvelujärjestelmää yhä kasvavassa määrin. Selityksinä hoitomenojen kasvulle onkin esitetty myös diagnostiikan kehitystä sekä ennaltaehkäisevän ja matalan kynnyksen järjestelmien rapautumista, jolloin ongelmat pääsevät kehittymään raskasta, korjaavaa hoitoa vaativiksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20-23.)

3.2 Lasten, nuorten ja perheiden syrjäytymiseen vaikuttavia tekijöitä

Lämsä (2009, 41) käsittelee väitöskirjassaan syrjäytymistä hyvinvoinnin ongelmana ja esittää, että syrjäytymisen todellinen ulottuvuus on sellainen yksilön tarpeiden ja resurssien yhdistelmä, joka ottaa samanaikaisesti huomioon ihmisen perustarpeet, kunkin yksilön toimintaedellytykset ja ne ulkoiset edellytykset, joissa toiminta tapahtuu. Siinä voi olla kyse monimuotoisesta huono-osaisuudesta eri elämänalueilla. Vaikutukset ulottuvat kokonaisesti perheisiin; lapsiin, nuoriin ja aikuisiin. Taloudellisella huono-osaisuudella tarkoitetaan syrjäytymistä ensisijaisesta, palkkatyöhön perustuvasta tulonjaosta sekä riittämättömiin tuloihin liittyvästä jäämisestä nyky-yhteiskunnalle tyypillisten kulutuksen ja osallistumisen mallien ulkopuolelle. Siihen liittyy myös toimeentulon perustuminen erilaisten tukien ja avustusten varaan. Julkisessa keskustelussa syrjäytyminen yhdistetään usein pitkäaikaiseen työttömyyteen, toimeentulo-ongelmiin, elämän hallintaan liittyviin ongelmiin tai jäämisestä sivuun yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Usein siis katsotaan kyseessä olevan kasaantuvat ongelmat ja sitä kautta eräänlainen huono-osaisuuden kehän muodostuminen. Syrjäytymisellä viitataan mitä erilaisimpiin hyvinvoinnin ongelmiin ja sosiaalisista yhteisöistä karsiutumisen muotoihin. (Lagström 2011, 7; Lämsä 2009, 40-41; Paatero 2011, 27-28.)

Sosiaalinen huono-osaisuus lisää syrjäytymistä koska yksilön elämästä puuttuu sosiaalinen tuki, sosiaaliset suhteet, tai ne ovat epävakaisia. Sosiaaliset ongelmat heikentävät yksilön asemaa yhteisössä ja niihin liittyy usein sosiaalinen leimautuminen. Lasten ja nuorten elämässä harrastuksilla on suuri sosiaalista osallistumista edistävä vaikutus. Samoin vanhempien ja perheen kanssa vietetty aika edistää lasten ja nuorten yleistä hyvinvointia sekä terveyttä. Syrjäytymiseen liittyy usein myös yhteiskunnallisten vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksien puute sekä joutuminen toisten vallankäytön ja kontrollin erityiskohteeksi esimerkiksi lastensuojelun asiakkuus. Tarvitaan enemmän tietoa lastensuojelun asiakkuuksien syistä, jotta ongelmia ehkäiseviä toimia ja palveluita kyetään tehokkaasti kehittämään. Syrjäytymistä edistävät fyysiset ja psyykkiset pitkäaikaissairaudet sekä niihin mahdollisesti liittyvä puutteellinen työ- ja toimintakyky, työkyvyttömyys sekä ennenaikainen eläköityminen. (Lämsä 2009, 41-43; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 49-51.)

Paateron (2011, 27-28) mukaan syrjäytyminen aiheuttaa rikollisuutta mutta myös rikollisuus aiheuttaa syrjäytymistä. Syrjäytymisen problematiikkaan liittyy keskeisesti työmarkkinoilta syrjäytyminen, johon kuuluu työn sisällyksetömyys, huonot työolot, epävakaata työmarkkina-asema ja työttömyys tai sen uhka. Asuntomarkkinoilta syrjäytyminen voi näkyä asumisena levottomalla alueella, puutteellisissa olosuhteissa tai ahtaasti. Lisäksi voi esiintyä vaikeuksia itsenäisessä asumisessa tai asumisen rahoituksessa sekä asunnottomuutta. Koulutuksesta syrjäytyminen voi tarkoittaa kouluvaikeuksia, koulun keskeyttämistä tai alisuorittamista sekä valikoitumista vähemmän arvostetuille koulutusaloille ja -tasolle. (Lämsä 2009, 41-43.)

3.3 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen politiikkaohjelmissa

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on keskeisessä roolissa useissa politiikkaohjelmissa ja strategioissa, joissa vastataan tiedostettuihin hyvinvointia ja terveyttä uhkaaviin tekijöihin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2012) mukaan väestön terveyteen vaikutetaan terveyden terveyttä määrittävien tekijöiden kautta. Terveyden määrittävät tekijät ovat yksilöllisiä, sosiaalisia, rakenteellisia tai kulttuurisia tekijöitä, jotka voivat vahvistaa tai heikentää ihmisten terveyttä. Niiden vaikutusta välittäviä tekijöitä ovat muun muassa terveyttä tukevat voimavarat, asenteet, arjen sujuminen, terveystietäminen, kyky omaksua ja tulkita terveystietoa sekä mahdollisuudet saada tai käyttää palveluja. Terveyden edistäminen on usein ohjaamista, neuvontaa tai opettamista. Tämä edellyttää tietoa ja ymmärrystä lapsen, nuoren tai perheen tarpeista, voimavaroista, elämäntilanteesta, toimintatavoista ja ympäristöstä.

Opetusministeriön lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaa toteutettiin vuosina 2007-2011. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman painopisteenä on ollut ehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen. Ohjelman tarkoituksena oli vahvistaa lapsiystävällistä Suomea, jossa tuetaan lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvointia, vähennetään syr-

jäytymistä, lisätään lasten ja nuorten osallistumista ja kuulemista sekä lasten oikeuksista tiedottamista. Näillä toimilla vähennetään pitkällä aikavälillä pahoinvoinnista aiheutuvia kustannuksia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2012-2015 (Kaste) on strateginen ohjausväline, jolla johdetaan ja uudistetaan suomalaista sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Kaste-ohjelman tavoitteena on, hyvinvointi- ja terveyserot kaventuminen jolloin riskiryhmien osallisuus, hyvinvointi ja terveys paranevat. Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen tuen vaikuttavuutta lisätään. Toisena suurena linjauksena vaikutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteisiin kehittämällä asiakaslähtöisiä, laadukkaita ja vaikuttavia palveluja. Osaamiseen johtamiseen sekä taloudellisesti kestäviin ja toimiviin palvelurakenteisiin kiinnitetään huomiota. Ohjelmassa on erikseen mainittu lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittäminen sekä riskiryhmien osallisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.)

Opetus- ja kulttuuriministeriössä (2011, 1-2, 12) on valmistunut työryhmäehdotus lasten hyvinvoinnin kansallisten indikaattoreiden kehittämiseksi. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman tavoitteena on ehkäistä sekä vähentää pahoinvointia ja syrjäytymistä. Tämä edellyttää samansuuntaisia toimia useilla eri hallinnonaloilla. Työryhmätyöskentelyn tavoitteena oli muodostaa säännöllisesti seurattavat lasten hyvinvoinnin indikaattorit niin, että kokonaisuus palvelee muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisen seurantaa, hallituksen tarvetta seurata lasten hyvinvoinnille asetettujen tavoitteiden toteutumista ja hyödyntää sekä tukee lasten hyvinvoinnin seurantaa myös kuntatasolla. Ehdotus on kattava kokonaisuus ja sitä on käsitelty valtioneuvoston lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman ministeriryhmässä jossa suositeltiin ehdotusten toimeenpanoa.

4 TUKIHENKILÖTOIMINTA

4.1 Vapaaehtoistyö

Käytän tässä tutkimusraportissa termejä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta synonyymeinä. Molemmat termit ovat rinnakkain käytössä lähdeaineistoissa, joihin tutustuin tutkimusta suorittaessani. Lehtinen (1997, 17) kuvaa vapaaehtoistyötä prosessiksi jossa ihmiset ryhtyvät parantamaan elämänlaatuaan ja voittamaan vaikeuksiaan. Tässä määritelmässä korostuu vapaaehtoistyön merkitys yksilölle itselleen. Aiemmin vapaaehtoistyö määriteltiin palvelujärjestelmän näkökulmasta järjestöjen toiminnaksi, jolla tuetaan ja täydennetään julkisia palveluja. Vapaaehtoistyötä määritellään usein termeillä omaehtoisuus ja yleishyödyllinen toiminta (Yeung 2004, 53; Nylund 2000, 18). Vapaaehtoistyö voidaan nähdä ryhmien konkreettisena toimintana ja vapaaehtoistoiminta mielletään usein tätä toimintaa organisoivien järjestöjen toiminnaksi. (Lehtinen 1997, 17.)

Vapaaehtoistyö on ihmisten vapaasta halusta pohjautuvaa toimintaa toisten ihmisten ja elinympäristön hyväksi. Vapaaehtoistyön kautta ihmiset voivat toteuttaa arvojaan - tehdä sitä minkä he kokevat arvokkaaksi ja merkitykselliseksi myös itselleen. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa ihmisille mahdollisuuden osallistua, vaikuttaa ja toteuttaa itseään ilman ammattirooleja ja korvausta. Näin se tarjoaa tekijälleen sisältöä elämään. Joka kolmas suomalainen osallistuu johonkin vapaaehtoistyön muotoon. (Korhonen 2005, 7-9; Lehtinen 1997, 6; Utti 2009, 9; Yeung 2002, 24.)

Vapaaehtoistyö on merkittävä yhteiskunnallinen voimavara. Yhteiskunnan auttamisjärjestelmä muodostuu kolmesta osa-alueesta: julkisista palveluista, vapaaehtoisesta auttamisesta ja lähipiirin antamasta tuesta. (Korhonen 2005, 8.) Lehtisen (1997, 17) mukaan vapaaehtoistoimintaa järjestävät pääsääntöisesti kolmannen sektorin tahot ja se nähdään julkisia palveluita täydentäväksi toimintamuodoksi. Vapaaehtoistoiminta sijoittuu yhteiskunnan auttamisjärjestelmässä julkisen ammattiavun ja henkilökohtaisen avun väliin. Se on yleensä jonkun organisaation koordinoimaa yleishyödyllistä toimintaa (Nylund –

Yeung, 2005, 15). Vapaaehtoiset eivät kuulu tuettavan luonnolliseen tukiverkoston tai lähipiiriin mutta eivät ole myöskään ammattiauttajia. Vapaaehtoisella ja ammatillisella auttamistyöllä on yhteneväisiä periaatteita ja tavoitteita. Vapaaehtoisuuden ominaispiirteet kuitenkin erottavat sen ammattityöstä; palkattomuus, se tapahtuu vapaa-ajalla ja on omaehtoista. Vapaaehtoistoiminta ei saa eikä voi korvata ammattihenkilöiden työtä. (Korhonen 2005, 8-9; Lehtinen 1997, 17-18.)

4.2 Tukihenkilötoiminta vapaaehtoistyön muotona

Tukihenkilötoiminta on yksi vapaaehtoistyön muodoista. Se on perinteinen ja laajasti käytetty vapaaehtoistyön muoto. Tukihenkilöt voivat toimia tehtävänsään esimerkiksi ikäihmisten, vammaisten, mielenterveyskuntoutujien, perheiden sekä lasten ja nuorten tukena. Vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa koordinoidaan pääasiassa kolmannen sektorin kautta. Tukihenkilötoiminnalla pyritään edistämään haastavassa elämäntilanteessa olevien henkilöiden terveyden ja hyvinvoinnin sekä sosiaalisen tuen lisääntymistä. (Utti 2009, 37; Listenmaa 2009, 25)

Lehtisen (1994, 13-14) mukaan tukihenkilötoiminnalla tuetaan myös tuettavan luonnollisen tukiverkoston toimintaa. Tukihenkilötoiminta eroaa useista vapaaehtoistyön muodoista kahdella merkittävällä tavalla. Se on muita auttamisen muotoja yksilöllisempää; jokaisen henkilökohtaiset kriisit esimerkiksi sairastuminen tai vammautuminen, koetaan henkilökohtaisella tasolla joko uhkina tai haasteina. Tukihenkilötoimintaan liittyy vahvasti myös arkielämä ja sitoutuminen. Tukihenkilö kohtaa monia henkilökohtaisia kokemuksia joita on käsiteltävä siinä hetkessä kun ne ilmaantuvat. Poikkeuksena muihin vapaaehtoistyön muotoihin tukihenkilötoimintaan liittyy usein olennaisena osana tiivis yhteistyö ammattityöntekijöiden ja viranomaistahojen kanssa. Tukihenkilötoimintaa voidaan toteuttaa joko yksilötukisuhteissa tai ryhmämuotoisena toimintana. Yksilötoiminnassa korostuu tukihenkilön ja tuettavan välinen suhde ja vuorovaikutus. Ryhmämuotoisessa toiminnassa korostuu enemmän vertaistuki. (Lehtinen 1997, 52-53).

Tukihenkilötoimintaan liittyy aina tavoitteellisuus. Tukisuhteelle asetetaan tavoitteet ja nimetään keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Tähän prosessiin osallistuvat kaikki tukisuhteen osapuolet; tuettava ja/tai hänen huoltajansa, tukihenkilö ja viranomaistahon edustaja(t). Tukisuhde on myös ajallisesti rajattu. Tukihenkilötoiminta ei ole hoitoa, terapiaa eikä kotipalvelua. Tavoitteiden saavuttaminen ja tuettavan tukeminen voidaan toteuttaa keskustelujen ja vuorovaikutuksen, yhdessä tekemisen ja näiden kahden toiminnan yhdistelmänä. (Lehtinen 1997, 51-53.)

4.3 Lasten, nuorten ja perheiden tukihenkilötoiminta

Lasten, nuorten ja perheiden vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa toteutetaan Suomessa pääsääntöisesti lastensuojelujärjestöjen organisoimana. Lähtökohtana on ennaltaehkäisevä näkökulma.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry. kouluttaa tukihenkilöitä lapsiperheille. Tukihenkilöt ovat vapaaehtoisia, jotka saavat koulutuksen lisäksi säännöllistä ohjausta ja tukea. Tukihenkilötoiminnan tavoitteena on tukea lapsiperheen hyvinvointia ja vanhemmuutta sekä antaa voimia arkeen. Keskusjärjestön tukihenkilötoiminta on suunnattu lasta odottaville sekä neuvolaikäisten lasten perheille. Tukea voivat tarvita perheet, joilla ei ole luonnollista tukiverkostoa, kuten omia sukulaisia tai ystäviä samalla paikkakunnalla tai perheet joiden arki tuo mukanaan haasteita vanhemmuuteen tai parisuhteeseen, esimerkiksi toisen vanhemman matkatyö. Tukihenkilötoiminnalla voidaan tukea vanhemmuutta esimerkiksi esikoislapsen saaneet tai nuoret vanhemmat tai vanhempia, jotka kokevat itsensä yksinäisiksi tai väsyneiksi. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry. 2012.)

Tukihenkilötoimintaa järjestetään kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyönä myös lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä jolloin se perustuu lastensuojelulakiin. Kunnan on tehtävä joka neljäs vuosi suunnitelma joka sisältää muun muassa tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta, lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista, lastensuojelun tarpeesta kunnassa, lastensuojeluun varattavista voimavaroista, lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytet-

tävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä ja yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä. (Finlex Lsl 12§). Tukihenkilötoiminnan tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti lapsen tai nuoren elämään, edistää terveyttä ja hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä vaikeuksia. Tukihenkilö sitoutuu noudattamaan yhdessä asetettuja tavoitteita ja sisältöä. Tukisuhde rakentuu arkisista kohtaamisista, arjen ilojen ja surujen jakamisesta. Tukihenkilön tehtävä on kulkea hetken matkaa tuettavan rinnalla. Tukihenkilötoimintaan liittyy keskeisesti yhteistyö osallistujatahojen kesken. Tukihenkilöllä on oikeus taustaorganisaation koulutukseen ja ammatilliseen tukeen. (Korhonen 2005, 8-10; Sosiaaliportti 2012.)

Lastensuojelun tukihenkilötoimintaa ohjaavat periaatteet perustuvat sosiaali- ja terveystieteiden yleisiin vapaaehtoistoiminnan periaatteisiin. Tavoitteena on ohjata ja rajata toimintaa niin, että se on tukihenkilön ja tuettavan kannalta oikeudenmukaista ja turvallista. Keskeistä on vapaaehtoisuus. Jokainen voi valita itselleen sopivan sitoutumisen asteen omien voimavarojensa mukaisesti. Tukihenkilöltä ei vaadita ammatillista pätevyyttä, jokainen toimii omalla persoonallaan, elämäkokemuksensa ja taitojensa pohjalta. Tukihenkilöllä on oikeus saada koulutusta ja ammatillista ohjausta toimintansa tueksi. Tukihenkilölle voidaan maksaa pienehkö tukihenkilöpalkkio ja kulukorvauksia mutta varsinaista taloudellista hyötyä toiminnasta hän ei saa. Tukihenkilöltä edellytetään luotettavuutta sitoutumalla toimintaan. Tukihenkilöä sitoo vastavuorollisuus. Tukihenkilön tulee kunnioittaa tuettavan ja hänen perheensä toimintatapoja, vaikka ne tuntuisivatkin itselle vierailta. Tukihenkilötoiminnassa kaikki kohtaavat toisensa tasa-arvoisina erilaisuudestaan ja erilaisista näkemyksistään huolimatta. Tukihenkilön tulee tarjota tukea ja apua tuettavan ehdoilla. (Korhonen 2005, 14-15; Lahtinen 2003, 45-46; Sosiaaliportti 2012.)

5 TUKIHENKILÖVERKKO LAPIN LAPSIPERHEILLE -PROJEKTI

5.1 TULA-projektin taustaa ja tavoitteet

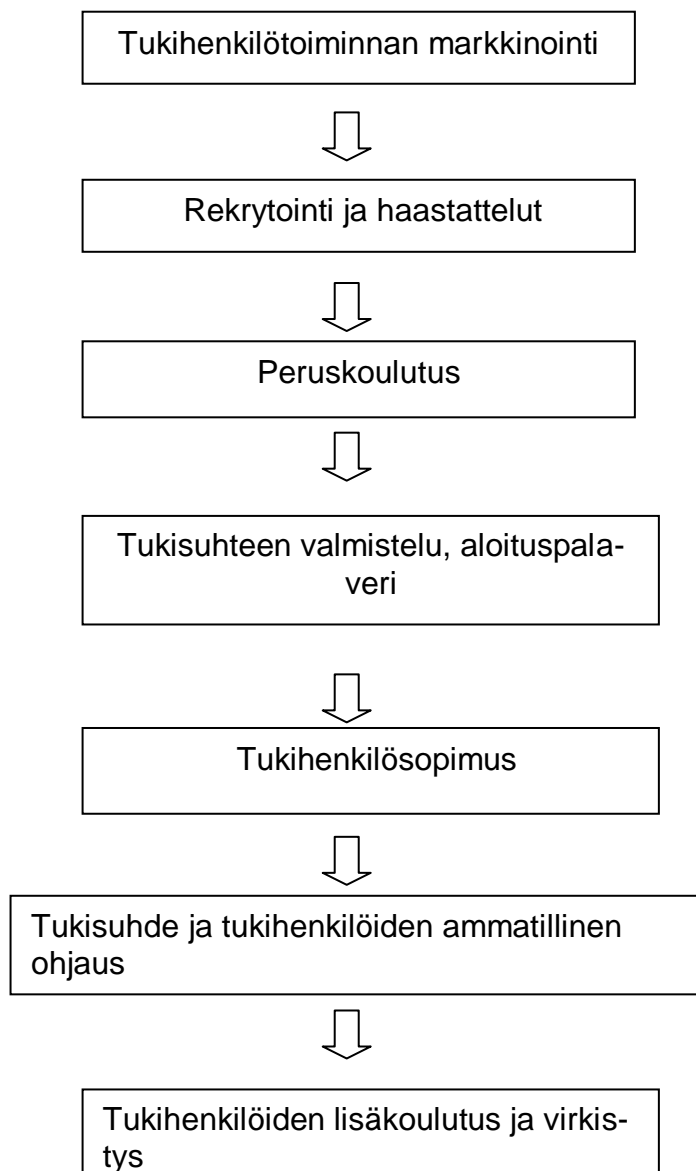
Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Lapin piiri ry:n hallinnoima Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille (TULA) -projekti toteutettiin Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella vuosina 2009–2011. Projektin kohdeyryhmänä olivat lapset, nuoret ja perheet. Taustana Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projektilla oli Perhetyön uudet portaat -projektissa (2003–2008) aloitettu tukihenkilötoiminta, joka siirtyi Rovaniemen kaupungin omaksi toiminnaksi projektin päätyttyä vuoden 2009 alusta alkaen. Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projekti toteutettiin yhteistyönä kymmenen Lapin kunnan alueella. Yhteistyökunnat valikoituivat kartoituksessa, joka tehtiin osana opinnäytetyötä keväällä 2008 (Mikkonen - Penttinen, 2008). Kartoituksessa selvitettiin Lapin kuntien tarvetta lasten/lapsiperheiden tukihenkilötoiminnalle. Lapin kuntien lastensuojelusta vastaaville sosiaalityöntekijöille lähetettiin kysely (20 kpl), johon vastasi 14 kunnan sosiaalityöntekijät. Yhdeksällä kunnalla (Inari, Kemijärvi, Kolari, Muonio, Pelkosenniemi, Pello, Posio, Salla ja Sodankylä) oli kiinnostusta yhteistyöhön lasten ja lapsiperheiden tukihenkilötoiminnan kehittämisestä MLL:n Lapin piiri ry:n kanssa. Savukoski ilmoitti halukkuutensa yhteistyöhön keväällä 2009. (Uusimaa - Hannola 2011,1.)

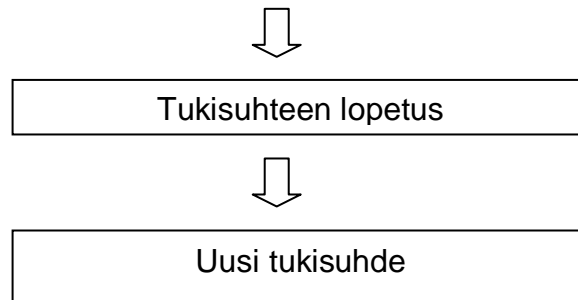
Projektissa kehitettiin kuntien alueille monitoimijuuteen perustuva lapsiperhelähtöinen tukihenkilötoiminnan prosessi. Projektin tavoitteena oli toiminnallisella yhteistyöllä toteuttaa pitkäjänteistä, taloudellista ja pysyvyyteen tähtäävää tukihenkilötoimintaa. Monitoimijuus sisälsi vertaistuen ja yhdistysten vapaaehtoisten osaamisen sekä palkattujen ammattilaisten tiedot ja taidot eri kunnissa ja yli kuntarajojen. Tavoitteena olivat lapsiperheiden voimavarais-taminen ja heidän elämänlaatusensa parantaminen sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja osallisuuden lisääminen ammatillisesti ohjatun tukihenkilötoiminnan ja ammattihenkilöiden avulla. Ammatillisesti ohjatussa, koordinoitussa tukihenkilötoiminnassa käytettiin toiminnallisia, voimavara- ja ratkaisukeskeisiä sekä vertaistukeen perustuvia menetelmiä. Tukihenkilötoiminta oli tavoitteellista ja ennalta suunniteltua toimintaa, jossa perheen tar-

peet huomioitiin jo tukisuhdetta valmisteltaessa. Voimavara- ja ratkaisukeskeisellä toiminnalla tarjottiin lapsille, nuorille ja lapsiperheille tukea ja apua arjen hallintaan yhdessä vapaaehtoisten tukihenkilöiden ja ammattihenkilöiden kanssa. (Uusimaa – Hannola 2011,1.)

5.2 TULA-projektin ydinprosessit

Tukihenkilötoiminnan ydinprosessin kuvaamisella saatiin toiminnan eri osa-alueet näkyviksi. Sen avulla työkäytännöt hahmottuivat ja konkretisoituivat ja eteneminen prosessissa oli selkeämpää. Tukihenkilötoiminnan prosessi kuvattuna kuviossa 1.

Kuvio 1. TULA-projektin tukihenkilötoiminnan prosessi

(Uusimaa - Hannola 2011, 8.)

MLL:n Lapin piirin TULA -projektin tukihenkilötoiminta oli vapaaehtoistyötä, jota toteutettiin lastensuojelun avohuollon tukitoimena ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen tuen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijöiden tehtävänä oli toimia tukihenkilötoiminnan tiedonvälittäjinä, jotta tarve ja tarjonta kohtaisivat. Tukihenkilöä tarjottiin niille lastensuojeluasiakkaille, joiden katsottiin hyötyvän tukihenkilötoiminnasta. Syinä tukisuhteen muodostamiselle olivat esimerkiksi vanhempien väsymys ja uupumus, päihde- ja mielenterveysongelmat ja muuttuneet perhesuhteet. Lapsiin ja nuoriin liittyviä syitä olivat mielekkään toiminnan puuttuminen, sosiaalisen verkoston ongelmat ja murrosiän oireilu. (Uusimaa - Hannola, 7.)

5.3 Toiminnan markkinointi ja tukihenkilöiden rekrytointi

Tukihenkilötoiminnan markkinoinnissa käytettiin monipuolisesti eri kanavia. Kuntatoimijoita ja yhteistyöpaikkakuntien eri järjestöjä ja yhdistyksiä tiedotettiin projektista sähköpostitse sekä lähettämällä esitteitä ja tiedotteita postitse. Projektihenkilöstö ja MLL:n Lapin piiri ry:n muut työntekijät esittelivät projektia eri tilaisuuksissa ja sovituisissa tapaamisissa henkilökohtaisesti. Rekrytointi-ilmoituksia julkaistiin yhteistyökuntien paikallislehdissä, kuntien ilmoitustauluilla ja kuntatiedotteissa. Tukihenkilötoiminnasta laadittuja artikkeleita julkaistiin alueella ilmestyvissä lehdissä. Rekrytointia toteutettiin yhdessä kunti-

en sosiaalityöntekijöiden ja MLL:n Lapin piiri ry:n paikallisyhdistysten kanssa. (Uusimaa - Hannola 2011, 9.)

Rekrytointi tuotti tulosta ja ensimmäiset tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneet henkilöt haastateltiin syyskuussa 2009. Projektihenkilöstö suoritti haastattelut parityöskentelynä. Haastattelussa käytettiin projektihenkilöstön laatimaa kaa-vaketta. Haastattelussa arvioitiin hakijan soveltuvuus toimintaan. Tapaami- sessa keskusteltiin hakijan elämäntilanteesta ja sitoutumismahdollisuudesta, motiiveista, voimavaroista, aiemmasta kokemuksesta vapaaehtoistoiminnas- sa, harrastuksista, vuorovaikutustaidoista ja yhteistyökyvystä. Rekrytointi- haastatteluissa motivaatiotekijöiksi haastateltavat mainitsivat muun muassa odottavansa saavansa toiminnasta iloa itselleen ja kokea olevansa hyödyksi sekä halun kasvattaa myös omia lapsia toisten auttamiseen. Hakijalta tiedus- teltiin myös toiveita tuettavan iästä, sukupuolesta ja asuinalueesta. Haastat- telussa informoitiin hakijaa tukihenkilötoiminnasta. Haastattelun perusteella projektihenkilöstö teki yhteenvedon ja ilmoitti jokaiselle hakijalle päätöksen tukihenkilökoulutukseen valinnasta henkilökohtaisesti. (Uusimaa - Hannola 2011, 9.)

5.4 Tukihenkilöiden koulutus ja virkistys

Peruskoulutus oli osa tukihenkilön valmennusprosessia. Koulutuksen tavoit- teena oli antaa tukihenkilöiksi haluaville perustietoa tukihenkilötoiminnasta ja luoda valmiuksia tukihenkilönä toimimiseen. Koulutuksen toteuttamisesta vastasi projektihenkilöstö. Koulutuspaikoiksi valittiin ryhmätyöskentelyyn so- pivat, rauhalliset tilat. Järjestelyistä ja koulutusmateriaaleista vastasi TULA - projekti. Peruskoulutukset (16 tuntia) järjestettiin viikonloppukoulutuksina. Tällä varmistettiin mahdollisimman monen halukkaan osallistuminen, koulu- tettavien ryhmäytyminen ja poissaolojen minimoiminen. Peruskoulutus sisälsi MLL:n toiminnan yleisesittelyä, vapaaehtois- ja tukihenkilötoiminnan käsittei- den avaamista, ihmisen kohtaamista, ratkaisukeskeisyyttä ja ongelmien rat- kaisua sekä aiheeseen liittyviä käytännön asioita. Aiheosioita käsiteltiin myös pienryhmätyöskentelynä. Näin mahdollistettiin jokaisen osallistujan kuulluksi tuleminen. Intensiivinen yhdessäolo koulutusviikonloppuna vahvasti osallistu- jien ryhmäytymistä ja vertaistukea. Pitkien välimatkojen vuoksi koulutuksia

järjestettiin eri puolilla Lappia, yhteensä viisi koulutusviikonloppua, joissa koulutettiin 45 tukihenkilöä. (Uusimaa - Hannola 2011, 10.)

Lisäkoulutuksia/virkistysviikonloppuja järjestettiin projektin aikana kolme kertaa. Tukihenkilöille osallistuminen oli vapaaehtoista ja maksutonta. Koulutukset suunniteltiin tukihenkilöiden tarpeet ja toiveet huomioiden. Koulutuksilla pyrittiin syventämään tietämystä tukihenkilönä toimimiseen. Aiheina oli miesten erityisyys tukihenkilötoiminnassa, lastensuojelulaki tukihenkilötoiminnan näkökulmasta ja perheissä ilmenevät ongelmat ja tukihenkilön rooli niissä. Lisäkoulutukset yhdistettiin virkistysviikonloppuihin, joissa tukihenkilöt tapasivat muita tukihenkilöitä ja jakoivat kokemuksiaan toiminnasta. Yhdessä pohdittiin ratkaisuja tukisuhteissa ilmenneisiin ongelmatilanteisiin ja jaettiin myös toiminnassa saatuja myönteisiä kokemuksia. Vertaistuki koettiin tärkeäksi ja motivoivaksi omalle toiminnalle. (Uusimaa - Hannola 2011, 14-15.)

5.5 Tukihenkilösopimusten solmiminen

Tukisuhteen valmistelu aloitettiin projektihenkilöstön ilmoitettua sosiaalityöntekijöille tukihenkilökoulutuksen käyneet henkilöt. Yhteistyössä soviteltiin tuettavien ja tukihenkilöiden toiveet ja soveltuvuus yhteen. Tukihenkilö ja tuettava perhe saivat esittää toiveita tukisuhteesta. Pienillä paikkakunnilla ihmiset tuntevat toisensa ja siksi mahdollisuus tukihenkilöön/tukiperheeseen naapurikunnan alueella madalsi tuettavien perheiden kynnystä käyttää palvelua. Molemmat osapuolet saivat oleellisia taustatietoja toisistaan tukisuhteen aloittamisen päätöksen tueksi. Mahdollisuuksien mukaan järjestettiin tukihenkilön ja tuettavan tutustumistapaaminen, jossa käytiin läpi molempien osapuolten toiveita tukisuhteeseen liittyen. Päätöstä ei tarvinnut tehdä heti, vaan molemmille annettiin vielä aikaa harkita lopullista päätöstä. Näin pyrittiin varmistamaan tulevan tukisuhteen mahdollisimman onnistunut aloitus ja jatkuvuus. Kun molemmat osapuolet olivat valmiita tukisuhteeseen, aloitettiin virallinen valmistelu. (Uusimaa - Hannola 2011, 11.)

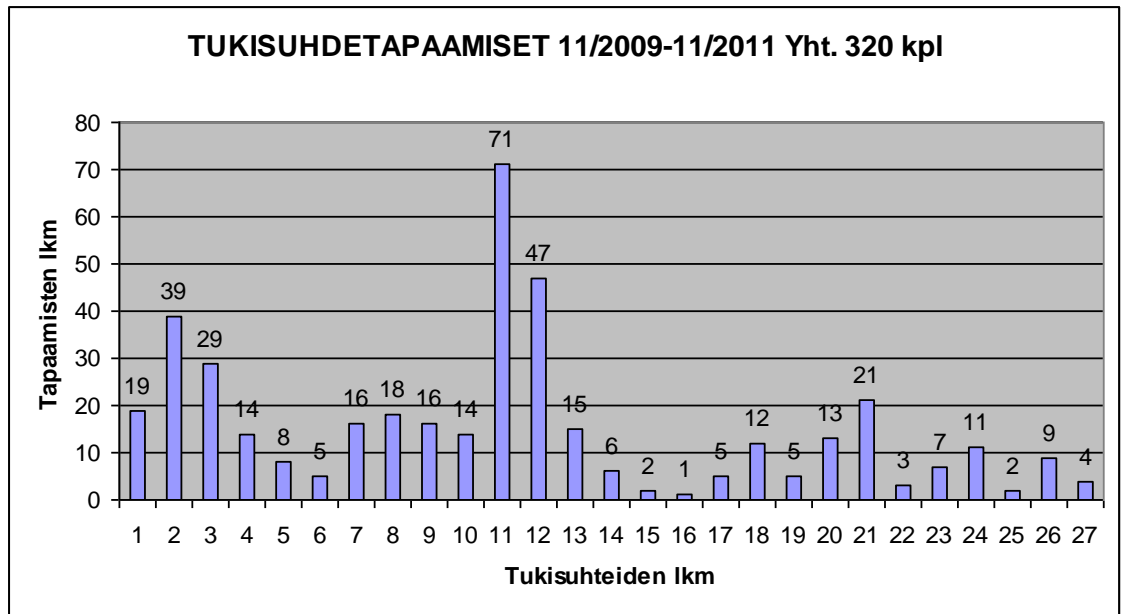
Tukihenkilösopimuksen valmistelun hoiti projektihenkilöstö. He sopivat aloituspalaveripaikan ja ajan kaikkien osapuolten kanssa. Aloituspalaverissa oli-

vat mukana tuettava lapsi/nuori perheineen, tukihenkilö/tukiperhe, sosiaalityöntekijä ja projektityöntekijä. Aloituspalaverissa solmittiin sopimus tukihenkilötoiminnasta. Sopimuskaavake oli projektihenkilöstön laatima. Se hyväksyttiin yhteistyökuntien sosiaalityöntekijöillä ennen käyttöön ottoa. Tukihenkilösopimus sisälsi tukisuhteelle asetetut tavoitteet ja keinot tavoitteiden saavuttamiseksi, tapaamisajat ja yhteydenpitotavat osapuolten välillä ja lapsen/nuoren ja perheen erityistarpeet. Lisäksi sopimukseen kirjattiin kunnan maksama tukihenkilökorvaus ja mahdollisten matkakulujen korvausten määrät. Sopimus solmittiin vuodeksi ja siinä oli kuukauden irtisanomisaika. Tarkistuspalaverit sovittiin pidettäväksi noin kolmen kuukauden välein. Tukihenkilöt raportoivat toiminnasta projektihenkilöstölle ja kuntien sosiaalityöntekijöille siihen laaditulla lomakkeella. Projektin aikana solmittiin 27 tukisuhdetta, joiden piirissä oli 33 tukihenkilöä ja 42 tuettavaa lasta ja/tai nuorta. (Uusimaa - Hannola 2011, 11.)

5.6 Tukisuhde ja tukihenkilöiden ammatillinen ohjaus

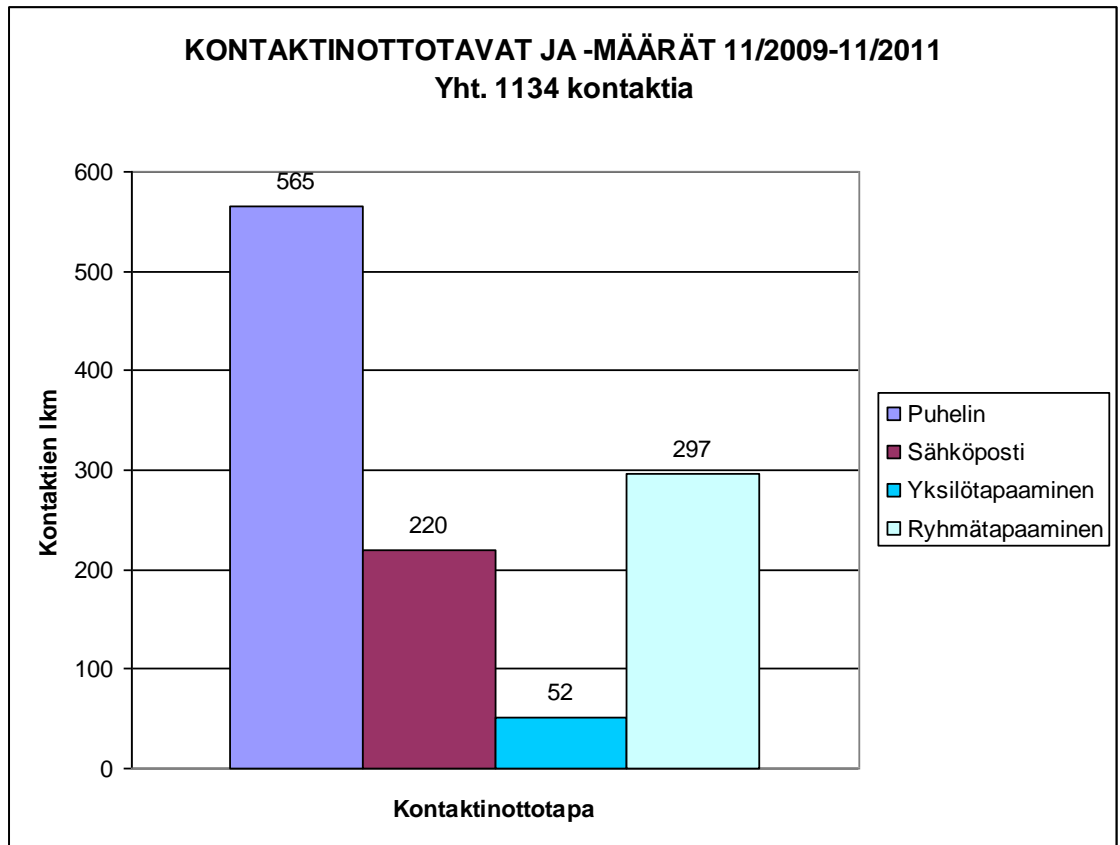
Tukisuhteessa tukihenkilö ja tuettava tapasivat sovitusti esimerkiksi kerran viikossa pari tuntia tai kerran kuukaudessa viikonlopun ajan. Onnistunut tukisuhde edellytti molemminpuolista luottamusta. Tuettavat lapset viettivät aikaa tukihenkilön kotona osallistuen perheen normaaliin arkeen. Tukihenkilö ja tuettava löysivät myös usein yhteisen harrastuksen. He kävivät yhdessä muun muassa ulkoilemassa, retkeilemässä, hiihtämässä ja ajoivat erilaisilla moottoriajoneuvoilla.

Kahden vuoden aikana 27:ssä tukisuhteessa oli yhteensä 320 tukihenkilötapamista (kuvio 2). Pääsääntöisesti yhden tapaamisen kesto vaihteli kahdesta tunnista kahteen vuorokauteen.

Kuvio 2. Tukisuhdetapaamiset 11/2009–11/2011

Ammatillinen ohjaus oli tärkeä osa tukihenkilötoimintaa. Tukisuhteiden lisääntyessä myös ammatillisen ohjauksen tarve lisääntyi. Tukihenkilöt sisäistivät vaitiolovelvollisuuden edellytykset alusta alkaen. He eivät voineet puhua kokemuksistaan muiden kuin tukihenkilötoimintaa ohjaavien työntekijöiden kanssa. Työntekijät pitivät säännöllisesti yhteyttä puhelimitse tukihenkilöihin tapaamisten jälkeen ja niiden välillä. Huolenpito koettiin positiivisena ja omaa toimintaa tukevana, vaikka tukisuhteessa ei olisi erityisiä ongelmia ilmennytäkään. Jos ongelmia ilmeni, projektihenkilöstö oli tärkeä kumppani keskustelemassa ja arvioimassa tilannetta. Tarvittaessa projektityöntekijät kutsuivat koolle tuettavan perheen ja sosiaalityöntekijän keskustelemaan tilanteesta. Projektitoiminnan suunnitelmallisuus loi tukihenkilöille turvallisuutta tukisuhteessa toimimiseen. Tukisopimuksia laadittaessa projektityöntekijät tukivat tukihenkilöitä käytännön asioista sovittaessa. Ammatillisen ohjauksen tilastoinnilla osoitettiin projektihenkilöstön ja tukihenkilöiden välisten kontaktien tiheys. Kahden vuoden aikana projektihenkilöstön ja tukihenkilöiden välillä oli yhteensä 1134 kontaktia. (Kuvio 3).

Kuvio 3. Kontaktinottotavat ja -määrät 11/2009–11/2011

(Uusimaa – Hannola 2011, 12-13.)

5.7 Projektin arviointi

5.7.1 Projektin ohjausryhmä ja sisäinen arviointi

Projektille perustettiin ohjausryhmä arvioimaan, kehittämään sekä ohjaamaan projektia. Ohjausryhmä koostui alan ammattilaisista. Edustettuna oli sekä järjestö- että koulutusorganisaatioita, aluehallintoviranomainen ja asiantuntijaorganisaation edustaja. Ohjausryhmä kokoontui kuusi kertaa. Projektin tavoitteiden ja tulosten toteutumista sekä vaikuttavuutta seurattiin jatkuvasti projektin sisäisellä seurannalla ja itsearviointilla. Tarkoituksena oli, että koko projektitiimi ja sen sidostyhmät arvioivat projektin etenemistä reflektiivisesti, näkemyksiään ja kokemuksiaan vaihtaen. Käytännössä sitä toteutettiin projektin sisällä jatkuvalla reflektoinnilla, piirihallituksen ja ohjausryhmän palautteella sekä lähiyhteistyökumppaneista koostuvien työryhmien ja MLL:n työyhteisön reflektioivalla keskustelulla. (Uusimaa – Hannola 2011, 16.)

Projektissa suoritettiin keväällä 2011 kyselytutkimus, jossa kartoitettiin yhteistyökuntien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia, näkemyksiä ja vaikutuksia TULLA -projektista. Lisäksi kyselyn avulla kartoitettiin kehittämissideoita sekä tulevaisuuden suunnitelmia tukihenkilötoiminnan järjestämisen suhteen kuntien alueilla vuoden 2011 jälkeen. Tutkimus on laadullinen ja se toteutettiin teemahaastatteluna. Kysymykset lähetettiin kuntien vastaaville sosiaalityöntekijöille etukäteen sähköpostitse. Vastaajat osallistuivat haastatteluun kirjallisesti ja puhelinhaastatteluna. (Uusimaa – Hannola 2011, 29.)

Kunnissa, joissa toiminta oli aktiivista ja tukisuhteita paljon, kokemukset toiminnan onnistumisesta olivat erittäin hyviä. Hankkeelta koettiin saadun vastinetta. Toiminnalle koettiin olevan tarvetta ja se koettiin tärkeäksi työmuodoksi. Toiminnan aloittaminen koettiin hyväksi asiaksi. Tukihenkilötoiminnan ”markkinointi” perheille on koettu helpoksi. Tukihenkilöiden markkinointia helpottaa toiminnan tunnettuus, joka madaltaa kynnystä ottaa palvelu vastaan tai kysellä palvelua. Osa vastaajista koki, ettei perheitä ole ollut tarpeeksi tai niitä ei ole tavoitettu. Tukisuhteiden valmistelu koettiin helpoksi. Valmistelut on hoidettu MLL:n puolesta hyvin, joten aloituspalavereita ei ole koettu työläiksi. (Uusimaa – Hannola 2011, 30.)

Ammatillinen ohjaus koettiin onnistuneeksi. Ohjausta ja vastauksia kysymyksiin on saatu ja palaute tukihenkilöiltä/-perheiltä on ollut positiivista. Yhteistyö projektihenkilöstön kanssa on koettu hyvin joustavaksi ja yhteydenpito projektihenkilöstön puolelta aktiiviseksi. Todettiin, että sähköposti ja puhelin auttavat joustavassa, molemminpuolisessa yhteydenpidossa. Projektihenkilöstö on selvittänyt projektin tarkoituksen, tavoitteet ja toimintamuodot hyvin. Pienessä kunnassa koettiin, ettei asiakkaita, perheitä tai tukihenkilöitä ole saatu riittävästä toiminnan piiriin. Kunnissa, joissa toimintaa ei ole ollut tai se on ollut vähäistä, koettiin, ettei yhteistyötä ole ollut, osin myös muiden työkiireiden takia. (Uusimaa – Hannola 2011, 30.)

Tukihenkilötoimintaa on saatu juurrutettua kuntaan sekä yhdessä kunnassa toiminta on virkistynyt uudelleen. Kuntapuolen vaikutuksissa nostettiin esille positiiviset vaikutukset ja palvelu koettiin hyvänä työkaluna viranhaltijalle.

Ilman hanketta toiminta olisi ollut vähäistä kunnassa. Kunnan tarpeita on kuultu. Taloudellinen säästönäkökulma nostettiin myös esille, sillä ennaltaehkäisevä työ ja -vaikutus ovat osin poistaneet tarvetta kalliimmilta tuki- ja hoitomuodoilta. Kunnassa koettiin, ettei oltu jääty yksin käynnistyksen jälkeen. Kunnissa, joissa toimintaa on toteutettu vähän aikaa tai toiminta on muuten vähäistä, kuntavaikutuksia ei nostettu esille. (Uusimaa - Hannola 2011, 30-31.)

Suurin osa vastaajista koki toiminnalla olleen positiivisia vaikutuksia tuettaville lapsille, nuorille ja perheille. Koettiin, että toiminnan ennaltaehkäisevä vaikutus on merkittävä. Vaikutuksina mainittiin tuki ja apu vanhemmille, helpotuneisuutta, voimaannuttavat hengähdysketket vanhemmille, aikaa parisuhteen hoitamiseen, miehen mallia, lapsille turvallisia ihmissuhteita, lämpöä hellyyttä ja läsnäoloa sekä erilaista toimintaa. Yksi vastanneista ilmoitti, ettei toiminnalla ole ollut vaikutusta tuettaviin. Sosiaalityöntekijät kokivat, että avoimuuden puolella tukihenkilötoiminta on yksi palvelumuoto lisää tarjontaan. Palvelun avulla toiminta pystytään kohdentamaan oikeisiin tarpeisiin. Toiminta on osin vähentänyt painetta lastensuojelun raskaammilta toimenpiteiltä. Toiminta koettiin myönteisemmäksi kuin ammatillinen perhetyö, sillä tukihenkilötoimintaa ei mielletä niin helposti lastensuojelun tukimuodoksi. Osa perheistä vierastaa termiin ”lastensuojelu” liittyviä toimenpiteitä. (Uusimaa – Hannola 2011, 31.)

Vaikutuksista merkittävimpanä nähtiin se, ettei ole ollut tarvetta käyttää ulkopakkakunnilla sijaitsevia perhekoteja tai laitospaikkoja. Osa vastaajista arvioikin tämän vuoksi toiminnan auttaneen aikaansaamaan taloudellisia säästöjä. Pääsääntöisesti koettiin, että tukihenkilötoiminta on arvokas ja tarvittu lisää, sillä toiminta pystytään kohdentamaan oikeisiin tarpeisiin. Oman työn kannalta projekti on koettu positiiviseksi, sillä se on mahdollistanut lisäpalvelun tarjoamisen sekä antanut sisältöä ja helpotusta omaan työhön, kun on jotain mitä tarjota. Suurin osa kyselyyn vastanneista ilmoitti hankkeen myötä saaneensa lisää tietoa tästä työkalusta, jonka käyttöönotto on keveää ja helppoa. (Uusimaa - Hannola 2011, 31.)

Kunnissa toivotaan tukihenkilötoiminnan säilyvän jatkossakin. Lisäksi toivottiin säännöllisten tukihenkilökoulutusten jatkumista MLL:n Lapin piiri ry:n toimesta. Todettiin, että tarvitaan erityisesti murrosikäisten kanssa toimivia tukihenkilöitä sekä miespuolisia tukihenkilöitä. Jokaisessa yhteistyökunnassa tiedostettiin vahvasti tarve ammatillisesti ohjatulle ja koordinoidulle tukihenkilötoiminnalle. Jossakin kunnassa mainittiin, että tukihenkilötoiminta voisi kuulua kunnan perhetyöntekijän toimenkuvaan. Suurin osa kunnista aikoi järjestää jollakin tapaa koordinoitua tukihenkilötoimintaa vuoden 2011 jälkeen. Tärkeänä pidettiin, että jatkossakin koulutetuista tukihenkilöistä pidettäisiin huolta eikä heitä jätettäisi yksin. Osassa kunnissa tulevaisuuden suunnitelmat tukihenkilötoiminnan osalta vaativat vielä selvittelyjä. Yksikään kunta ei vastannut, että eivät järjestäisi tukihenkilötoimintaa mitenkään eli toiminta jatkuu. (Uusimaa – Hannola 2011, 32-33.)

5.7.2 Opinnäytteet

Projektin toimeksiannosta aloitettiin kolme opinnäytetyötä, joiden tarkoituksena oli kerätä ja analysoida tietoa ja kokemuksia liittyen projektin toimintaan. Yksi näistä kolmesta on tämä tutkimus.

5.7.2.1 Tukihenkilöiden saama sosiaalinen tuki tukihenkilönä toimimiseen

Sirpa Vähänikkilä tutki Lapin yliopiston opinnäytteessään TULA-projektissa toimineiden tukihenkilöiden kokemuksia vastaanotetusta sosiaalisesta tuesta. Tutkimus tehtiin avoimen ja keskustelevan haastattelun keinoin puhelinhaastatteluna kymmenelle tukihenkilölle. Alustavien tutkimustulosten perusteella tukihenkilöiden tuleminen mukaan toimintaan oli yksilöllistä. Useimpien motivaationa oli halu auttaa lasta/nuorta omalla paikkakunnalla. Tukihenkilöt olivat kokeneet haastattelutilanteet myönteisenä ja toimintaan kannustavana. Haastatteluissa oli kerrottu koulutuksen sisällöstä ja mitä asioita tukihenkilön tulee ottaa toimiessaan huomioon ja mihin hän sitoutuu. Tukihenkilöt pitivät koulutusta antoisana. Koulutuksesta sai perustiedot toiminnan sisällöstä ja käytännöistä. He kokivat koulutuksen antavan hyvät valmiudet ryhtyä tuki-

henkilöksi. He pitivät tärkeänä myös sitä, että koulutuksessa painotettiin vapaaehtoisuutta. Koulutuksen vapaamuotoisuuden vuoksi jokainen sai olla oma itsensä. Tukihenkilöt kokivat tärkeäksi turvaksi toiminnalle tukihenkilötoiminnalle luodun prosessin. Sen mukaan edettäessä tukihenkilöt tietävät mitä heidän tulee ottaa toimiessaan huomioon ja mihin he sitoutuvat. MLL:n työntekijät koettiin ensiarvoisen tärkeiksi tukihenkilönä toimimisen, toimintaan sitoutumisen ja toiminnassa jaksamisen kannalta. (Uusimaa - Hannola 2011, 16-18.)

Tukihenkilöt arvostivat MLL:n työntekijöiden osuutta tukisuhteen sopimusten käytännöistä, korvauksista ja säännöistä sovittaessa kuntatoimijoiden kanssa. MLL:n työntekijöiden kannustavaa, avointa ja keskustelevaa toimintamallia arvostettiin. Tukihenkilöt kokivat huolenpidon positiivisena ja omaa toimintaa tukevana. Tukihenkilöt olivat iloisia siitä, että heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan kuultiin. Vaitiolositoumuksen takia tukihenkilöillä ei ollut mahdollisuutta kertoa tukisuhteen tapahtumista kenellekään muulle kuin projektin työntekijöille. Ammatillinen ohjaus ja työnohjaukselliset kontaktit olivat tarpeellisia ja odotettuja. Osalla tuettavista elämäntilanne perheessä oli muuttunut tukisuhteen aikana huonompaan suuntaan kohti varsinaisen lastensuojelutyön toiminta-alueita. Kun tukihenkilö havaitsi tai kuuli perheessä ilmenneistä vaikeammista ja haastavammista tilanteista, oli MLL:n työntekijä tärkeä kumppani keskustelemassa ja arvioimassa tilannetta. Tämä edisti myös tukisuhteessa pysymistä, vaikka tukisuhde muuttuisi vaativammaksi. Tukihenkilöt olivat valmiita jatkamaan toimintaa haastavammassa tukisuhteessä. Perusteluina jatkamiselle he kertoivat, etteivät halunneet hylätä tuettavaansa vaikeassa tilanteessa. (Uusimaa - Hannola 2011, 18.)

Tukihenkilöt odottivat sosiaalityöntekijöiltä hyväksyvää ja yhteistyötä edistävää asennetta. He toivoivat myös saavansa toiminnastaan palautetta ja tietoa heiltä edellytettävistä toiminta- ja yhteistyömuodoista. Tukisuhteen sujumisen ja yhteydenpidon kannalta tukihenkilö tulisi pitää mielessä yhteistyötahona. Tukihenkilöt toivoivat saavansa tietoa tukisuhteeseen liittyvistä asioista. Tukihenkilöiden mielestä sosiaalityöntekijöihin pitäisi saada yhteys. Olisi hyvä, jos kunnassa olisi nimetty tukihenkilötoiminnasta vastaava henkilö. Osalla tukihenkilöistä yhteistyö sosiaalitoimen kanssa on ollut tosi vähäistä, toisilla

on ollut siitä myönteisiä kokemuksia. Tukihenkilöt kokivat merkityksellisenä, että peruskoulutuksen jälkeen oli tiedossa lisäkoulutusta.

Lisäkoulutuksiin yhdistetyistä vertaistapaamisista moni tunsi saaneensa oppia, neuvoja ja rohkeutta toimia tukihenkilönä. Alkuvaiheessa tuki oli sitä, että toiset kertoivat tukihenkilöksi ryhtymisen alkutaipaleesta ja epäilyn, riittämättömyyden ja epävarmuuden tunteista, joita lähes jokaisella on ollut. Vertaistukea ei osattu alkuvaiheessa osattu hyödyntää koko laajuudessaan, koska itsellä ei vielä ollut kokemusta tukihenkilöydestä. Tukihenkilöt kokivat positii-visena sen, että toiminnassa oli mukana sekä miehiä että naisia. He painottivat myös sitä, että tukihenkilötapaamisissa oli turvallista kertoa ja keskustella ilman että tarvitsee tuntea syyllisyyttä tai pelkoa salassapidon rikkomisesta. (Uusimaa - Hannola 2011, 19-20.)

5.7.2.2 Terveystenhoitajien näkemyksiä lapsiperheiden tukihenkilötoiminnasta

RAMK:n terveydenhoitajaopiskelija Eija Koivumaa selvitti opinnäytteessään yhteistyökuntien lastenneuvolatyötä tekevien terveydenhoitajien näkemyksiä lapsiperheiden tukihenkilötoiminnasta mahdollisten tulevien toimintamuotojen kehittämiseksi. Tutkimuksessa käytettiin laadullista tutkimusotetta. Aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla puhelimitse. Haastatteluun osallistui 16 terveydenhoitajaa kaikista projektiin kymmenestä yhteistyökunnasta. (Uusimaa – Hannola 2011, 27.)

Tutkimustulosten mukaan terveydenhoitajien mielestä lapsiperheiden tukihenkilötoiminta ja TULA -projekti toimi kunnissa perheiden erityistilanteissa. Tukihenkilötoiminta miellettiin laaja-alaiseksi tukimuodoksi, jota kunta tai kolmas sektori organisoisi. Se oli myös merkityksellinen varhaisen vaikuttamisen kanava lapsiperheiden auttamiseksi. Lapsiperheiden tukihenkilötoiminta miellettiin tarpeelliseksi ja sen toivottiin toimivan omassa kunnassa organisoitusti matalan kynnyksen palveluna. Terveystenhoitajat arvioivat tukihenkilötoiminnan olevan moniammatillista ja hyvin toimiva tukimuoto. Useimmat terveydenhoitajat sisällyttivät tukihenkilötoiminnan sosiaalitoimen työkuvaan, kuten se projektin yhteistyökunnissa olikin. Terveystenhoitajat mielsivät lähes kaikissa haastatteluissa tukihenkilötoiminnan elämänlaatua paranta-

vaksi tukimuodoksi perheen erityistilanteissa. Sillä mahdollistettiin voimavaroja vanhemmille, vertaistukea, arjen apua ja harrastusmahdollisuuksia. Varhaista vaikuttamista terveydenhoitajat pitivät tärkeänä, jotta asiat eivät muutu perheellä liian ylitsepääsemättömän tuntuiseksi. Heidän mukaansa jo pienellä avulla saadaan helpotusta arkeen ja ennaltaehkäistyä vanhempien väsymistä. Terveydenhoitajat esittivät lapselle tärkeänä varhaisen vaikuttamisen kanavana arjen tavallisten toimintojen kokemista turvallisen aikuisen kanssa. Tärkeänä pidettiin, että lapsi saa kokemuksia erilaisista elämyksistä ja positiivista huomiota yksilönä ja motivointia harrastuksiin, joiden myötä itsetunto ja pärjäämisen tunne vahvistuu. Tärkeänä pidettiin myös sosiaalisten verkostojen kasvattamista ja ylläpitämistä erityisesti muualta muuttaneille perheille esimerkiksi varamummoloiden muodossa. Sosiaalisuuden lisääntyminen ennaltaehkäisee syrjäytymistä (Uusimaa - Hannola 2011, 28.)

Tukihenkilötoiminnalle todettiin haastatteluissa olevan erittäin suuri tarve useimmissa kunnissa. Tarve kuitenkin vaihtelee, koska kunta ja perheet ovat pieniä ja siten syntyvyys on vähäistä. Tukiperheiden vähyys näkyi huostaanottojen lisääntymisenä. Palvelut tulisi olla hyvin organisoituja. Kolmannen sektorin palveluita pidettiin tärkeinä palvelumuotoina, joilla on helppo saada kanssakäyminen luonnolliseksi perheiden kanssa, joilla omat sosiaaliset verkostot ovat kaukana. Suurimmassa osassa haastatteluista terveydenhoitajat sanoivat voivansa toimia aloitteen tekijänä tukihenkilötoiminnassa. Toiminta tarpeen kartoittajana ja puheeksi ottajana sekä informoijana tuli myös esille. Osa terveydenhoitajista toivoi tiiviimpää yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa perhetyön puitteissa. Terveydenhoitajat pitivät tärkeänä kehittää tukihenkilötoimintaa ennaltaehkäiseväksi ja matalakynnyksen palveluksi. Neuvolassa käyvät kaikki lapsiperheet ja sitä kautta pystytään tarjoamaan varhaista tukea, jotta lapsen ei tarvitsisi välttämättä päätyä lastensuojeluasiakkaaksi. (Uusimaa – Hannola 2011, 28-29.)

5.7.3 TULA -projekti RAY:n suorittamassa järjestöhankkeiden arvioinnissa

Raha-automaattiyhdistys rahoittaa joukkoa järjestöjen toteuttamia hankkeita, joiden toiminta nivoutuu kansallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisen

ohjelman eli Kasteen tavoitteisiin. Yhtenä osana toimenpidekokonaisuutta on tukea varhaisen puuttumisen otteen lisäämistä kuntien päätöksenteossa. RAY toteuttaa tätä tavoitetta rahoittamiensa kokeilu- ja kehittämishankkeiden kautta. Tällä perusteella Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projekti oli yksi kahdestakymmenestä hankkeesta, jotka valittiin arvioitavaksi. Arvioinnissa käytettiin kyselyhaastattelua, johon projektihenkilöstö vastasi yhdessä Lapin piiri ry:n toiminnanjohtajan kanssa. Hankehaastattelun tarkoituksena oli mallintaa hankkeen looginen vaikutusketju hankkeen valmistelusta toivottuihin vaikutuksiin. Tietoa kerättiin myös hankkeen sidosryhmille suunnatulla kyselyllä. (Terävä - Lähteenmäki-Smith - Eronen 2011, 6-9.)

Kehittämistoiminta koetaan hankkeiden sidosryhmien kesken sellaiseksi, johon ei panosteta riittävästi, mutta jolle on kuitenkin suuri tarve. Aidon osallisuuden lisääminen ja asiakaslähtöinen kehittämisote vaatii eri kohderyhmien syvällistä ja pitkäaikaista tuntemusta, jota monilla järjestöillä on kerääntynyt jopa vuosikymmenien ajalta. Hankkeen keskittyminen kehittämissä rajattuun kohderyhmään johtaa siihen, että vaikuttavuus kohdistuu hyvin kapeaan asiakassegmenttiin. Toisaalta fokuoitunut asiakasnäkökulma lisää järjestön erikoistunutta osaamista, ja siten edistää täysin uudenlaisten avustusten nostamista eri kohderyhmien palvelutarpeista. (Terävä ym. 2011, 41.)

Kehittämiskumppanuuksien toteutumiseen vaikuttaa hankkeiden vetäjien ja sidosryhmien käytännön yhteistyömuotojen löytyminen. Kunnat ovat hankkeiden tärkeä kohderyhmä ja suora hyödynsaaja. Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projektissa kehitettiin ennaltaehkäisevän työn toimintamalleja ja tuotettiin palvelua, jota tarjottiin kuntien käyttöön osaksi kuntien palvelukokonaisuutta. Arviointi osoitti, että järjestöt ovat hyvin aktiivisia yhteistyön edistäjiä ja kunnat kokevat yhteistyön hyödyt merkittävinä. Pelkkä järjestön aktiivisuus ei riitä, vaan yhteistyön vastavuoroisuus on erityisen tärkeää uuden toimintamallin juurruttamisessa esimerkiksi kunnan palvelukokonaisuuteen. Haasteiksi yhteistyölle todettiin ajanpuute, kuntien heikko taloustilanne ja toimintakulttuureissa olevat erot. (Terävä ym. 2011, 41-42.)

Hankkeen työ kohdistui järjestön toiminnan ja kuntien välisen yhteistyön kehittämiseen. Työskentely tapahtui asiakasrajapinnassa, joka tarkoitti, että

hankkeeseen myönnettyillä resursseilla tuotettiin kuntiin ammatillisesti ohjattua vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa. Työ asiakasrajapinnassa mahdollisti ensi käden tiedon saannin haasteista joita kunnan alueella oli. Toimintaa suunnattiin MLL:n paikallisyhdistysten lisäksi myös kuntien sosiaali- ja terveystoimen työntekijöihin, joiden avulla palvelujärjestelmää kehitettiin. Yhteistyökuntien sosiaalityöntekijöille suunnatussa kyselytutkimuksessa tuli esille hankkeen myönteiset vaikutukset lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämään. Haasteeksi nousi toiminnan pysyvyys ja jatkuminen kunnissa projektin päätyttyä. (Terävä ym. 2011, 41-48.)

Hankkeessa on onnistuttu luomaan pohjustus yhteistyölle ja palveluketjujen yhdistämiselle. Hanke on tuonut palvelun kehittämiseen uudenlaisia toimintamalleja ja se on toiminut tiedon ja osaamisen välittäjänä. Niiden hyödyntäminen ei ole kuitenkaan vielä riittävää sidosryhmien konkreettisessa työssä. Kunnilta vaaditaan tahtoa ja taitoa luoda alueelleen hankkeen aikana juurrutettu tai uudelleen henkiin herätetty ammatillisesti ohjattu vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta. Hankkeen toiminnan hyödyt olisi helpommin osoitettavissa euromääräisinä laskelmina siitä, miten ennaltaehkäisevän työn hyödyt pitkällä aikavälillä koituvat julkisen palvelujärjestelmän säästöiksi. Ennaltaehkäisevän työn vaikutusketju on pitkä prosessi ja kustannussäästöjen osoittaminen lyhyellä aikavälillä on mahdotonta. Palvelun kehittämisessä merkittävä osuus on kuntien toimialajohtajilla, jotka lopulta päättävät palveluiden rakenteista ja resurssien suuntaamisesta. (Terävä ym. 2011, 41-48.)

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tämän opinnäytteen tavoitteena on selvittää tuettavien lasten sekä huoltajien kokemuksia Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projektin tukihenkilötoiminnasta. Työni tilaajan MLL:n Lapin piiri ry:n kattojärjestö Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n toimintaperiaatteisiin kuuluu keskeisesti lapsen näkökulman huomioonottaminen. Lapsi on osallistuva ja näkyvä yhteiskunnan jäsen, sen vuoksi myös lasten kokemusten kartoittaminen tässä tutkimuksessa koetaan tärkeäksi. Aikaisemmissa tutkimuksissa on pääsääntöisesti selvitetty vanhempien kokemuksia vapaaehtoisesta tukihenkilötoiminnasta. Mielenkiintoni kohteena ovat myös lasten kokemukset kyseessä olevasta toiminnasta vaikka se asettaa tiettyjä haasteita tutkimuksen suorittamiselle.

Tutkimustehtävät:

1. Millaista tukea tuettavat lapset ja tuettavien vanhemmat/huoltajat ovat saaneet osallistuessaan TULA-projektin tukihenkilötoimintaan vanhempien/huoltajien kokemana?
2. Millaisia kokemuksia tuettavilla lapsilla on TULA-projektin tukihenkilötoiminnasta?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimuksen lähestymistapa

Tässä tutkimuksessa käytin kvalitatiivista, fenomenologista lähestymistapaa. Metsämuurosen (2006, 83-87) mukaan kvalitatiivinen eli laadullinen lähestymistapa on käyttökelpoinen kun ollaan kiinnostuneita tapahtumien yksityiskohdista, merkityksistä, luonnollisia tilanteista tai halutaan tietoa syyseuraussuhteista joita ei voi tutkia kokeen avulla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkastellaan maailmaa, joka on ihmisten välinen ja sosiaalinen. Merkitykset ilmaistaan suhteina ja niiden muodostamina merkityskokonaisuuksina. Tutkimustehtäviä ja -tavoitteita laatiessaan tutkijan tulisi pohtia mitä merkityksiä tutkimuksessa tutkitaan. Lisäksi tulee täsmentää tutkitaanko kokemuksiin vai käsityksiin liittyviä merkityksiä. Käsityksen ja kokemuksen välillä ei välttämättä ole yhteyttä. Kokemus on omakohtainen mutta käsitys on yhteisön perinteinen, tyyppillinen tapa ajatella. Kvalitatiivisen tutkimuksen erityispiirteinä pidetään sitä, että tavoitteena ei ole totuuden löytäminen tutkittavasta asiasta. Ihmisten kuvaamista kokemuksista ja käsityksistä muodostetaan tulkin-toja, joista voidaan luoda malleja, ohjeita, toimintaperiaatteita tai kuvauksia. (Vilkkä 2005, 97-99.) Koen, että ammatillisesti ohjattu tukihenkilötoiminta on juuri edellä kuvaillun kaltaista toimintaa. Tutkin haastateltavien kokemuksia saamastaan tuesta ja osallisuudesta TULA-projektin tukihenkilötoimintaan.

7.2 Aineiston keruu

Aineiston keruun menetelmänä käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua, jonka avulla kyetään systemaattisen tiedon hankintaan. Haastattelu oli ennalta suunniteltua, luottamuksellista, johdettua sekä tutkijan ja tutkittavan välistä vuorovaikutusta. Puolistrukturoitu teemahaastattelu on käyttökelpoinen, koska tutkin emotionaalisia kokemuksia ja teemahaastattelun avulla saavutettu tieto voi olla laadultaan syvää. Teemahaastattelussa korostuu ihmisten omat tulkinnat asioista sekä heidän niille antamat merkitykset. (Hirsjärvi – Hurme 2001, 48; Metsämuuronen 2006, 111-115.) Teemat ovat perusteltuja koska ne ohjaavat haastateltavan kertomusta keskittymään tutkimustehtävän kan-

nalta olennaisiin sisältöalueisiin. (Perttula 1995, 67). Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2000, 155) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää valita aineiston keruumetodi siten, että tutkittavien oma ääni ja näkökulmat pääsevät esille. Aineiston keruumenetelmän valintaan vaikutti myös omakohtainen, aiempi kokemukseni teemahaastattelun käyttämisestä tiedonkeruun menetelmänä.

Lasten tutkimushaastattelussa on tärkeää, että tutkija puhuu ”samaa” kieltä lapsen kanssa. Kyse ei ole ainoastaan kielestä jota puhutaan, esimerkiksi suomen kieli, vaan vuorovaikutuksesta, jossa molemmat ymmärtävät toisiaan. On varmistuttava, että lapsi ymmärtää käytettyjen termien merkityksen samalla lailla kuin haastattelija. Usein ongelmana voi olla, että lapsi aistii helposti mikä olisi sosiaalisesti suotava vastaus. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2000, 191-193.) Lapsen haastattelemisessa tärkeää on tutustuminen ja perehtyminen lapsen kokemusmaailmaan. Tarkoituksena on järjestää haastattelutilanteesta vastavuoroinen, lasta kuunteleva ja huomioiva sekä miellyttävä. Jännitystä voi purkaa erilaisten leikkien avulla. On hyvä jos lapsi ajattelee, että ”minä autan tutkijaa”. Sen vuoksi lapselle tulee selkeästi, ikätasoaan vastaavalla tasolla kertoa miksi haastattelu tehdään ja mikä on sen tarkoitus. (Aaltola – Valli 2007, 173.) Helavirran (2007, 6) sekä Aaltolan ja Vallin (2007, 29,30) mukaan koti on pääsääntöisesti hyvä paikka lapsen haastatteluun. Kotona tutussa ympäristössä lapsi on rentoutuneempi, sekä kykenee yleensä paremmin keskittymään haastatteluun.

Haastattelin tutkimukseeni neljää tuettavien lasten vanhempaa/hoitajaa, jotka kaikki olivat naisia ja kahta tuettavaa lasta, jotka olivat yli 10-vuotiaita poikia. Tutkimushaastattelut suoritettiin vanhemmille/hoitajille puhelimitse sekä henkilökohtaisissa tapaamisissa ja lapsille henkilökohtaisissa tapaamisissa. Kolme aikuista haastateltavaa olivat tuettavien lasten/nuorten biologisia äitejä ja yksi haastateltava oli lapsen hoitaja. Haastatelluista aikuisista kaksi oli yksinhuoltajia ja kaksi eli parisuhteessa. Haastatelluilla vanhemmilla/hoitajilla oli tukihenkilötoiminnan piirissä yhteensä kuusi lasta/nuorta.

Aineiston keruu tapahtui haastattelemalla huhti-kesäkuussa 2011. Haastattelutavat valikoitiin yhdessä TULA-projektin projektipäällikön kanssa harkinnan

mukaan. Kriteereinä käytettiin tukisuhteen kestoa (yli 1 vuosi), todettua kommunikointikyvykkyyttä ja lisäksi lapsilla yli 10 vuoden ikää. Lasten vanhemmilta/hooltajilta pyysin tutkimusluvan lasten haastatteluun kirjallisena (LIITE 2). Tutkimuksen kohteena olevat henkilöt valittiin ei-satunnaisella otannalla, mikä on tyypillistä kvalitatiiviselle tutkimukselle. Ei-satunnainen, harkinnanvarainen otanta saattaa vaikuttaa heikentävästi tutkimuksen luotettavuuteen mutta on perusteltua silloin kun halutaan tutkia oleellisia henkilöitä. (Metsämuuronen 2006, 45-47.)

Puhelinhaastattelut nauhoitin Nokian E75 matkapuhelimella ja henkilökohtaisissa tapaamisissa suorittamani haastattelut nauhoitin digitaalisella Olympus WS-100 nauhurilla. Aikuisten haastattelut kestivät 18 minuutista 43 minuuttiin, yhteensä materiaalia kertyi ajallisesti neljästä haastattelusta 118 minuuttia. Lasten haastattelut kestivät seitsemästä minuutista liki yhdeksään minuuttiin, yhteensä vajaa 16 minuuttia. Kahta aikuista haastattelin henkilökohtaisissa tapaamisissa heidän kotonaan ja kahta muuta aikuista haastattelin puhelimitse ennalta sovittuna ajankohtana. Molemmat puhelimitse haastattelut henkilöt olivat yksin omassa kotonaan haastatteluhetkellä. Molemmat lapset haastattelin henkilökohtaisissa tapaamisissa, toisen hänen kotonaan ja toisen paikallisen seurakunnan kokoustilassa, koska hänen äitinsä ei halunnut, että menen suorittamaan haastattelua heidän kotiinsa. Kaikkien haastattelujen datan siirsin tietokoneelle jonka jälkeen yhteistyössä työharjoitteluaan suorittaneen kasvatustieteen opiskelijan kanssa litteroimme eli puhtaaksikirjoitimme sanatarkasti haastattelut. Litterointi tapahtui huhti-toukokuun 2011 aikana eli miltei välittömästi haastattelujen suorittamisen jälkeen. Litteroitua materiaalia kertyi yhteensä 42 A4-tulostetta Arial 12-fontilla, rivivälin ollessa yksi. Toimin TULA-projektissa suunnittelijana, tunnen haastateltavat ja heidän taustansa entuudestaan.

7.3 Aineiston analyysi

Anttilan (2005, 276-281) mukaan kvalitatiivinen tutkimusote etenee parhaimmillaan käytännön ilmiöistä ja havainnoista yleiselle tasolle eli empiriasta teo-

riaan. Käsittelin tutkimusaineiston sisällön analyysin avulla joka sisälsi useaan otteeseen tapahtuneen haastattelun aineiston kuuntelemisen, litteroidun aineiston reflektiivisen lukemisen ja sitä kautta hermeneuttisen kehän mukaisen prosessin, jossa etenin aineiston kuvailun ja luokittelun kautta yhdistelyyn ja edelleen ilmiön kokoamiseen ja selittymiseen. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan mahdollisimman avoimesti esimerkiksi kysymällä aineistolta, mitä se kertoo tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston analyysin tehtävänä on aineiston tiivistäminen ja nostaminen abstraktiotasolle. Analyysin myötä aineisto muuttuu haastatteluaineistosta tutkittavan ilmiön teoreettiseksi kuvaukseksi. (Kylmä – Juvakka 2007, 66.)

Sisällön analyysin avulla etsitään merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia. Näitä koskeva tieto ei ole esitettävissä numeerisina tuloksina vaan sanallisina tulkintoina. Etenen tutkimuksessani aineistolähtöisesti eli induktiivisesti jolloin tuloksena muodostuu käsitteitä, luokitteluja tai teoreettinen malli. (Vilka 2005, 139-140.) Aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluvat aineiston redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli aineiston ryhmittely samankaltaisuuden perusteella ja abstrahointi eli sisältöluokkien yhdistely. Abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, ja sitä jatketaan niin kauan kuin se aineiston näkökulmasta on mahdollista. Kuvaus tutkimuskohteesta muodostetaan ja sitä verrataan mahdollisiin teorioihin ja johtopäätöksiin. Johtopäätöksissä tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi – Sarajärvi 2002, 102, 110-115.)

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa erottelin vanhempia/huoltajia koskevasa aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennaiset asiat eli koettuun saamaan tukeen liittyvät ilmaukset, lauseet tai lauseen osat. Tämän jälkeen pelkistin ilmaukset ydinsanoiksi tai -sanonnoiksi. Pelkistämisen jälkeen luokittelin ydinsanat ja -sanonnat samankaltaisuuden perusteella teemahaastattelussa käyttämäni jaottelun perusteella neljään alaluokkaan. Luokittelu kuuluu olennaisena osana aineiston analyysiin. Luokittelu luo kehyksen jonka avulla haastattelun analyysia kyetään myöhemmin tulkitsemaan ja aineiston osia vertailemaan tai tyyppitelemään. (Hirsjärvi - Hurme 2000, 147.) Alaluokat ovat yhdessä tekeminen, opastus ja neuvonta, kannustus sekä tavara tai raha.

Analyysin toisessa vaiheessa muodostin alaluokista yläluokat Kumpusalon (1991) kuvaaman teorian mukaisesti sosiaalisen tuen muodoista. Yläluokkia ovat toiminnallinen, tiedollinen, emotionaalinen ja aineellinen tuki. Henkistä tukea en vastoin teoriaa luokitellut erikseen. Yläluokista muodostuu TULA-projektin tukihenkilötoiminnasta saatu tuen kokonaisuus vanhempien/hoitajien kokemana.

Kuvailen tutkimustulokset-osiossa koettuja tuen konkreettisia muotoja kuvioiden avulla sekä esitän suoria siteerauksia haastatteluista. Siteerauksissa olen korvannut tuettavien ja tukihenkilöiden nimet sanoilla tyttö, poika, tuettava tai tukihenkilö jotta niistä ei voida tunnistaa henkilöitä.

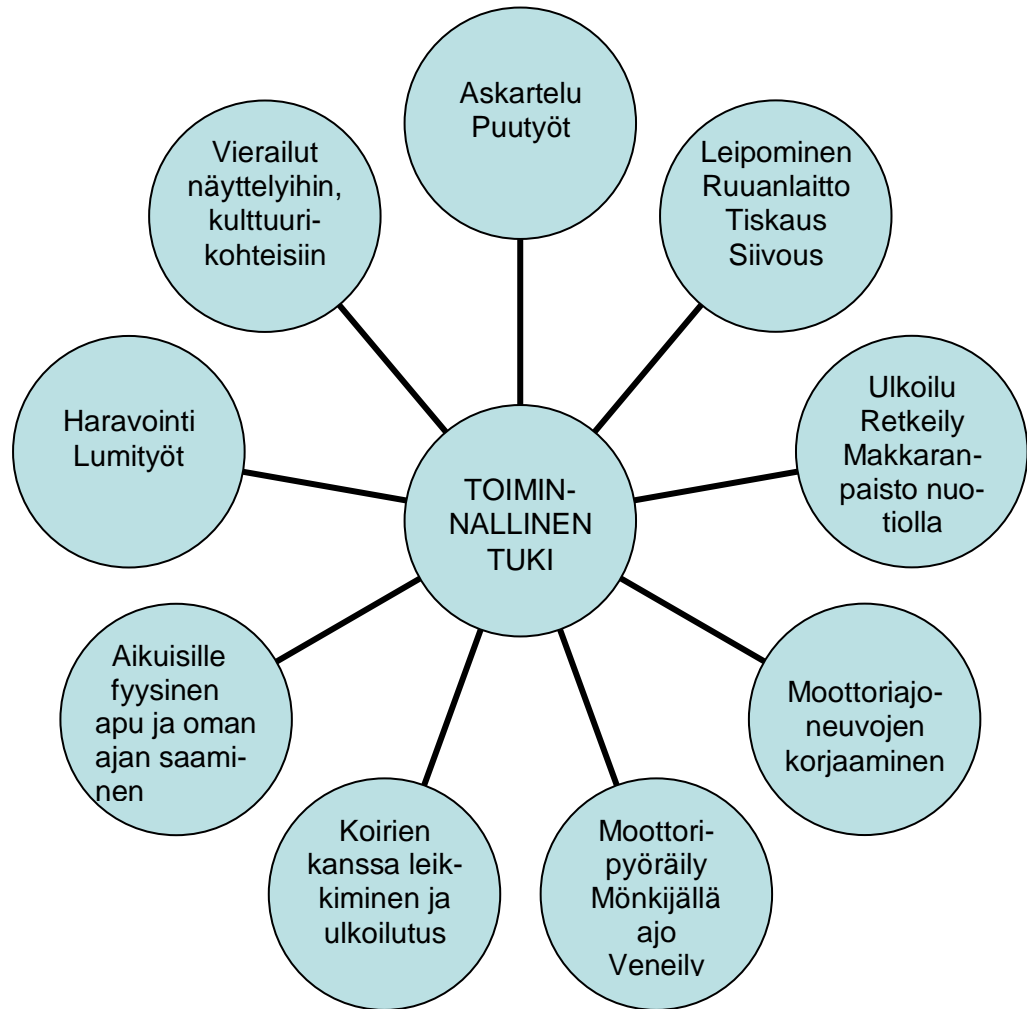
8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Tuettavien lasten ja heidän vanhempinsa/hooltajiensa saama tuki TULA-projektin tukihenkilötoiminnassa vanhempien/hooltajien kokemana

8.1.1 Toiminnallinen tuki

Haastateltavat vanhemmat/hooltaja kuvailivat tukihenkilötoiminnan sisältäneen hyvin monenlaista tekemistä ja toimintaa erityisesti tuettaville. Toiminnallisuus tuettavien kohdalla koostui muun muassa ulkoiluun ja kodinhoitoon liittyvistä toiminnoista kuten retkeilystä, haravoinnista, saunan lämmityksestä, leipomisesta ja ruuanlaitosta. Yhdessä tukihenkilöiden kanssa oli käyty luontoretkillä makkaranpaistossa, ulkoilutettu koiraa, käyty laskemassa mäkeä pulkalla, hiihdetty, kitketty rikkaruohoja kasvimaalta ja käyty marjastamassa. Lisäksi toiminta oli pitänyt sisällään kädentaitoihin liittyviä toimintoja kuten askartelua esimerkiksi joulukorttien ja piirustuksien tekoa, koneiden ja laitteiden korjaamista ja puutöitä. Osa tukihenkilöistä oli myös vienyt lapsia osallistumaan erilaisiin kulttuuritapahtumiin kuten näyttelyihin, konsertteihin ja teatteriesityksiin sekä Ranuan eläinpuistoon ja Arktikumiin. Tukihenkilötoiminnan toiminnallisuuden myötä haastateltavat kokivat arvostavansa sitä, että tuettavat saavat tukihenkilöiden kanssa viettää mediavapaata aikaa. (Kuvio 4.)

Haastateltavat aikuiset kokivat saaneensa myös itse konkreettista, toiminnallista apua esimerkiksi muuton yhteydessä. Kolme aikuista kuvaili tukihenkilötoiminnan mahdollistaneen omaa ajankäyttöään arjesta poikkeavalla tavalla. He kertoivat, että lasten osallistuminen tukihenkilötoimintaan on mahdollistanut ajankäytön osalta heidän osallistumisestaan omiin ja yhdessä puolison kanssa tehtäviin harrastuksiin kuten kalastamiseen, liikuntaharrastuksiin sekä opiskeluun ja kotitöiden tekemiseen. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Toiminnallisen tuen konkreettiset muodot

”siellä tehdään ihan eri asioita, ei katota telkkaria eikä olla koneella”

”kyllä ne on niinku touhunnu siellä kaikenlaista, poikakin on saanu enemmän toteuttaa itseään ku se on saanu tiskailla ja kaikkea ko en mä kotona sitä tiskihommiin halua.”

”kotihommia ne on tehny ja sitte ku siellä pihaa riittää ni ne on viimeksiki ne on niinku ollu pihahommissa ja poika on ollu traktorin kyytissä jotakin lietettä levittämässä pellolle ja kaikkea tuomosta se on niinku ihanaa että tuommosia semmosia hommia mitä ei oikee kotona voi tehäkään”

”että on sitä ainaki ite koen, että siitä on ollu niinkö iha joka kerta hyötyä että ku lapset on menny tukihenkilöille että on saanu ihan niinkö rauhasa tehä hommia oli ne minkälaisia tahansa tai sitte ottaa vaa ihan rennosti käyä justiinsa kalassa tai jotakin nähä kavereita tai ihan ettei siinä ole lapset höpöttämässä kokoajan ki-lipaa tai kaikkia sellaista että...”

”...on saanu käyä koulua...”

”kyllähä se niitä korjaamisen juttuja ja kaikkea tämmösiä niinku miesten touhuja kyllä se tässä kotonaki tässä pitäis korjata kyllä se tässäkin pikkuhiljaa alkaa...”

”saa sitä huokasu aikaa lapsilta että tuota saa omassa rauhassa tehä vaikka nuita iha vaikka koulutehtäviä tai sitten ihan vaan tuota kotihommia tai sitte jättää ne kotihommat siksee ja lähtee vaikka patikoimaa tai kalastamaan tai sitte lähtiä käymää kaverin tykönä kahavilla tai just siellä kampaajalla tai jotakin semmosta extremehommaa”

”ei ei yksin em mä olis ikinä kuule. Vaikka sekin pikkujuttu ku me muutettiin tänne niin tukihenkilöhän tuli auttamaan muuttohommissa että kaikki ne tämmöset. Tarttin uuen soffan ja kysyin tukihenkilöltä että tuokko sen ja sehän toi senkin. Kaikista tämmösis-tä pikkuhommista koostuu tää fyysine apu.”

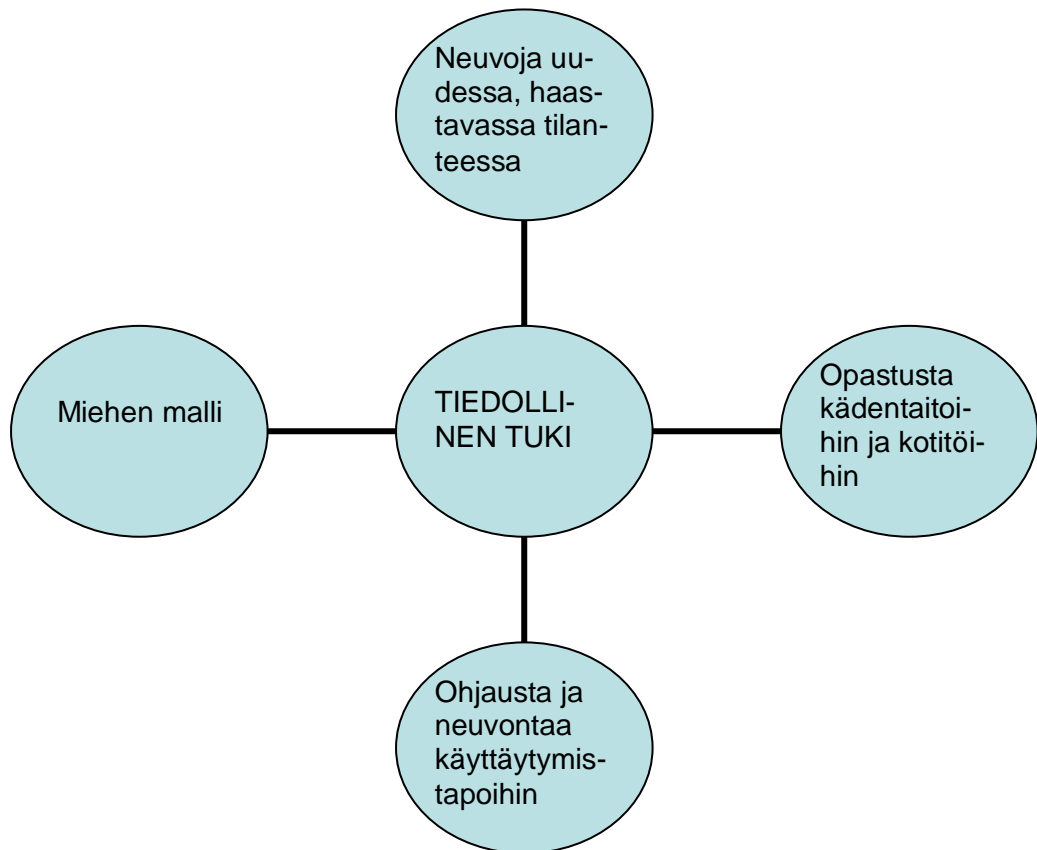
8.1.2 Tiedollinen tuki

Tiedollista tukea koettiin saadun jokaisessa tukisuhteessa. Miltei jokaisessa tukisuhteessa koettiin, että sekä tuettavat että huoltajat olivat saaneet tarpeellisia, ajankohtaisia neuvoja ja opastusta tukihenkilöiltä. Tiedollista tukea koettiin saadun runsaasti erityisesti toiminnallisen tuen yhteydessä. Tiedollisen tuen jakaminen yhdessä toimimisen ohessa on lienee hyvin luonnollinen

tilanne elävässä elämässä. Tuettavien lasten vanhemmat kertoivat, että tuettavat olivat kuvailleet kotona erilaisia tilanteita joissa olivat opastusta saaneet. Tuettavat olivat saaneet ohjeita kodin askareisiin liittyvissä tilanteissa kuten ruuanlaitossa ja leipomisessa sekä siivouksessa. Opastusta ja neuvontaa oli saatu myös erilaisissa kädentaitoihin liittyvissä toimissa kuten koneiden korjaamisessa, puutöissä ja askartelussa. (Kuvio 5.)

Tiedollinen tuki näyttäytyi myös konkretian tasolla. Tuettavat olivat esitelleet uusia taitojaan kotona sekä myös opastaneet vanhempiaan eri toimissa. Yksi aikuinen kertoi, että tuettava oli kokenut itsensä hyvin tärkeäksi kun oli saanut opettaa tukihenkilölle tietokoneen ja facebookin käyttöä. Aikuiset kokivat myös, että miehenä toimimisen mallin näkeminen on hyvin merkittävää, erityisesti yksinhuoltajaäitien lapsille. Yksi haastateltava aikuinen kuvaili, että tuettava käyttäytyy fiksummin ja pukeutuu siistimmin koska on saanut tukihenkilöltä mallia ja opastusta miten käyttäytyään ja toimitaan eri tilanteissa. Aikuiset kokivat, että tuettavat olivat tiedollisen tuen myötä rohkaistuneet toimimaan ja kokeneet onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä jotka olivat kasvattaneet tuettavan itsetuntoa. (Kuvio 5.)

Aikuiset itse kokivat itse saaneensa jonkin verran tiedollista tukea tukihenkilöiltä. Yksi haastateltava kertoi saaneensa hyviä, arvokkaita neuvoja miten edetä tuettavan kanssa uudessa, haastavassa tilanteessa. Neuvot liittyivät kodin, koulun ja sosiaaliviranomaisten yhteistyöhön. Osa kertoi saaneensa hyviä neuvoja kasvatustyöhön, yksi aikuinen kertoi, etteivät tukihenkilöt ala häntä neuvomaan koska hän osaa itsekin lapset kasvattaa. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Tiedollisen tuen konkreettiset muodot

”tyttö mietiskelee paljon asioita ja kyselee, varmaan saanut neuvoja sieltä”

”osas käyttäytyä fiksummin ja aikuismaisemmin vaikka kaupungilla, silloin tukisuhteen aikaan”

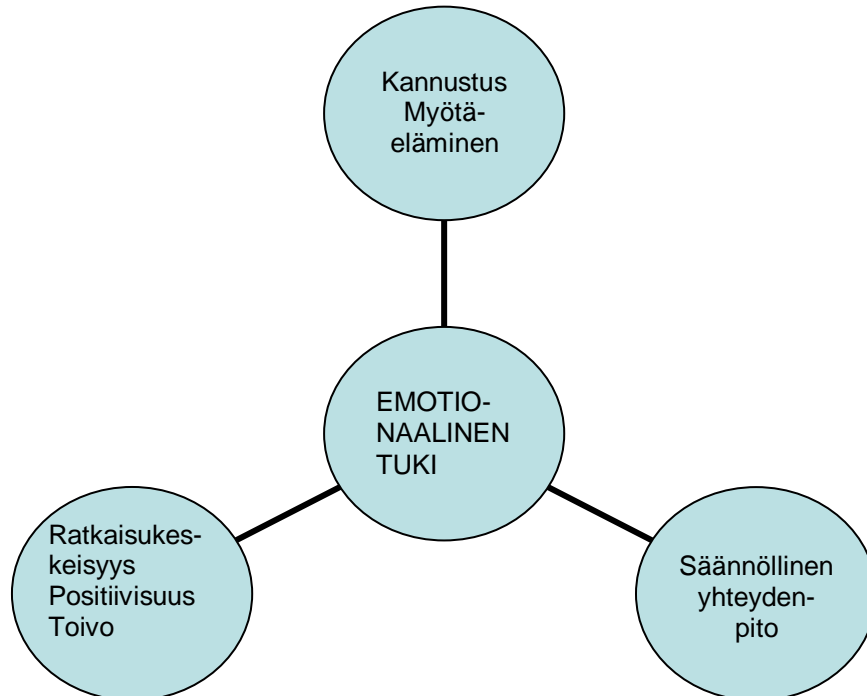
”sitte ku siellä on sitä miesväkeä nii sitte ne on saanu, erityisesti oon huomannut, että se ottaa mallia hirveesti miespuolisista niin siellä tulee sitte sitäki”

8.1.3 Emotionaalinen tuki

Tukisuhteissa koettiin tärkeäksi säännöllinen yhteydenpito tuettavien perheiden ja tukihenkilöiden välillä. Se olikin toteutunut kaikissa tukisuhteissa. Aikuiset kertoivat puhuvansa säännöllisesti pitkiä puheluita tukihenkilöiden kanssa. Fyysinen tapaaminen onnistui harvemmin osittain pitkien välimatko-

jen vuoksi. Fyysiseen tapaamiseen liittyi usein tuettavien vienti tai haku tukihenkilöiden luo/luota. Näihin tapaamisiin liittyi tuettavien läsnäolo ja käytännön toimiin liittyvät asiat jolloin mahdollisuutta syvällisempään keskusteluun ei yleensä ollut. Keskustelut ja puhelut sisälsivät päivittäisten kuulumisten vaihtoa, voinnin ja jaksamisen tiedustelua, kannustusta, toivon ja positiivisen ajattelumallin ylläpitoa sekä rohkaisua muun muassa oman ajan ottamiseen ja itselle tärkeiden asioiden toteuttamiseen. (Kuvio 6.)

Tuettavien huoltajat kokivat, että koko perhe on saanut kannustusta ja he itse ovat saaneet tukea ja rohkaisua oman ajan viettämiseen ja itsensä toteuttamiseen, mikä on edesauttanut heidän voimavarojensa lisääntymistä. He kokivat stressin ja väsyneisyyden vähenemistä. Lisäksi he kokivat hyväksi tukihenkilöiden kanssa yhdessä sovittujen pelisääntöjen noudattamisen. He kokivat, että se tukee heitä kasvatustyössään. Haasteltavat kokivat, että tukihenkilötoiminnan myötä tuettavat olivat saaneet tarpeellista tukea vanhemmilta, elämäkokemusta omaavilta ihmisiltä. Tähän liittyi myös perhemallin näkeminen ja kokeminen. (Kuvio 6.)

Kuvio

6. Emotionaalisen tuen konkreettiset muodot

”ja onhan se joka kerta tosi ilonen ku se niinkö tulee...ja ku se tuli ni se oli semmonen hirittelijä että niillä oli ollu niin kivaa ja”

”on puhuttu pitkiä puheluita tukihenkilö aina soitti ja kyseli kuulumisia”

”ja kaikkiin muihinkin asioihin tulee kuule kannustusta että no sitte ku oli tässä vaikea aika kuule niin kyllä me otetaan päivä kerrallaan ja huomenna on taas parempi päivä ja että aina ollaan niinku ajateltu positiivisesti...”

”ilman tukihenkilöitä emme olis selvinny siitä asiasta. ei koskaan. se heti kuule niinku tässä tuli ilmi ne mustelmat oli ja mä näin sen ja mä otin puhelimen ja soitin tukihenkilölle ja heti puhuttiin asiasta ja heti neuvoteltiin että mitä me nyt seuraavaksi tehhään ja kyllähä me siinä mielessä yhteistyötä on ollu koko ajan niinku. me ollaan aina samala linjalla vaikka on se kotona, niitten luona tai sitte koulussa tai vaikka missä että vedetään aina se sama linja”

”ne sanoo että mene vaan jonnekin kuule ota pari päivää että ole vaa yksin tai kavereiden kans tai menkää johonkin että kyllä me pojan kanssa pärjätään ei mitään hätää”

”kyllä minä uskon että samoilla aaltopituuksilla ollaan oltu ja samaa mieltä näistä kasvatusmeiningeistä...on siellä niinku semmosta mitä on monesti puhuttu pitkiä puheluita ko on menny tuota asiasta kolomanteen aina nii että selevää myötäelämistä semmosta sieltä tulee kans”

”mulla ainaki stressi vähentyy huomattavasti ku saa aina sen tietää että voi soittaa koska vaa ja että saa sen vapaa-ajan”

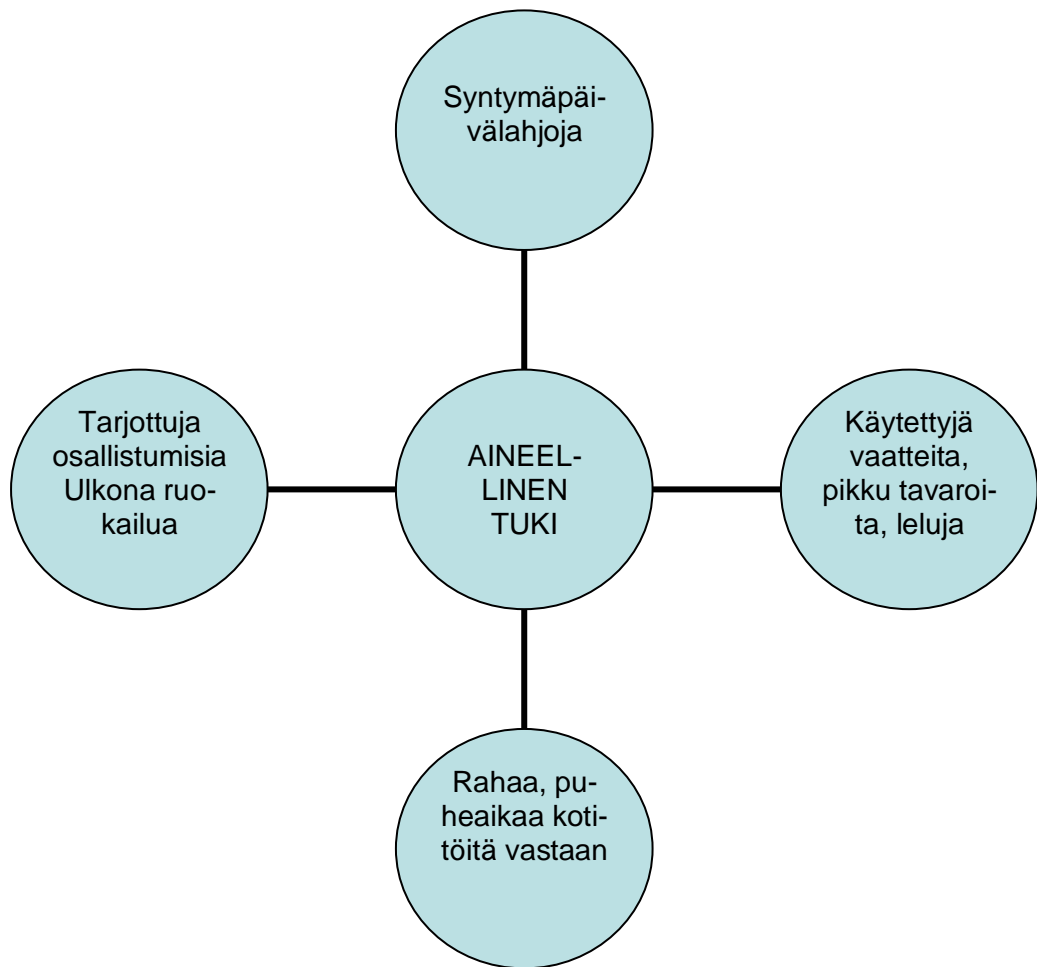
”ku mä olin ihan lopussa tässä se aina soitti ja kyseli...emmää tiiä mä en ois ikinä pärjänny yksin. poikaki halus mennä enemmän sinne koska se oli niinku kotona...kyllä ne on taivaan lahjoja ne ihmiset”

”mulle se on ollu kyllä niinku mä aluksi vierastin tätä asiaa vieraitten ihmisten kanssa mut nyt sitten ku suostuin siihen ni se on ollu kyllä niinku melkee kui oisin jo aikaisemmin niinku aatellu että tämmönenki vaihtoehto on että se ois niinku helpottanu jo ajat sitte...oon vielä kiittäny siitä että on sattunu noin ihanat ihmiset ne on kyllä tosi mukavat ihmiset”

”no mä luulen, että lapsille se on ollu aika iso asia että on niinku koska mun kaveripiirissä ei oo tämmösiä ihan vanhempia aikuisia että kaikki on niinku aika nuoria”

8.1.4 Aineellinen tuki

Aikuiset kertoivat haastatteluissa tuettavien saaneen tukihenkilöiltä aineellista tukea erilaisten hyödykkeiden muodossa. Eräs tuettava oli tukihenkilön muuton johdosta saanut runsaastikin tavaraa; maalausvälineitä, astioita, liinavaatteita ja vaatteita. Pääsääntöisesti aineellinen tuki muodostui yksittäisistä esineistä kuten leluista, tukihenkilöille tarpeettomiksi käyneistä vanhoista tavaroista (esimerkiksi rannekello), karamellista, puheajasta ja pienehköistä rahasummista. Rahaa ja puheaikaa tuettava oli saanut vastineena muun muassa koitöihin osallistumisesta. Toisinaan tukihenkilöt olivat tarjonneet tuettaville osallistumisen johonkin tapahtumaan tai käyneet ulkona syömässä. Tuettavat olivat myös saaneet syntymäpäivälahjoja tukihenkilöiltä. Aineellista tukea ei kuitenkaan koettu mitenkään merkitykselliseksi. (Kuvio 7.)

Kuvio 7. Aineellisen tuen konkreettiset muodot

”no ei varmaa rahaa en oo ainakaan tietonen siitä mutta silloha jo ensimmäisellä kerralla ku käytiin siellä tutustumassa ni ne sai sieltä valkata leluja. Poika on saanu se on nytte niinku jonkun vanhan rannekellon saanu sieltä niin se on sille niinku semmonen tosi rakas vaikka se ei niinku toimikkaan se rannekello mut ku se on sieltä saatu niin hän piittää sitä nytkin sillä kädessään”

”että ei siinä mielessä että no kysytään että saanko taskurahaa että ei tämmöstä että ku tukihenkilö ostaa puheaikaakin niin sen edestä on tehty ennen töitä ja sillä rahalla saapi ostaa sitten puheaikaa tai sitten karkkirahaa tai jotain”

”sillon ko se muutti ni sehän jako tytölle öö muumimukeja ja petivaatteita ja maalaustarvikkeita nuita öljyväri ja akvarellimaalaus-

tarvikkeita ja mitähän kaikkea se...niistä se on tosi tarkka että ne on minun mie sain ne tukihenkilöltä ne o niinku konkreettisia muistoja hänestä”

”et ne selvitti sen et poika oli vissiin sielä niitten luona tykänny taskulampulla leikkiä ja nytkö oli syntymäpäivät ja tukihenkilöt kävi nii ne toi pojalle poika sai heiltä niinku oman taskulampun”

8.2 Lasten kokemuksia TULA-projektin tukihenkilötoiminnasta

Lasten haastatteluista käy ilmi hyvin paljon yhtäläisyyksiä verrattuna huoltajien kokemuksiin. Lasten vastaukset ovat lyhyempiä ja vähemmän informatiivisia kuin aikuisten.

8.2.1 Tukisuhteen tavoitteet ja osallistuminen tukihenkilötoimintaan

Tukisuhteiden tavoitteisiin oli kirjattu muun muassa mieskaveri, vanhempien voimavarojen lisääntyminen, mediavapaa aika tukihenkilötapaamisissa, arjesta poikkeavan toiminnan lisääntyminen. Molemmat haastatellut lapset tiesivät ainakin osan syistä miksi heillä on tukihenkilöt.

”oikeesti pitäis olla mun veljellä ku se on villi”

”äiti ja isä vois levähtää”

”voisin tehdä miesten hommia sielä”

Molemmat tuettavat lapset osallistuivat tukihenkilötapaamisiin pääsääntöisesti mielellään.

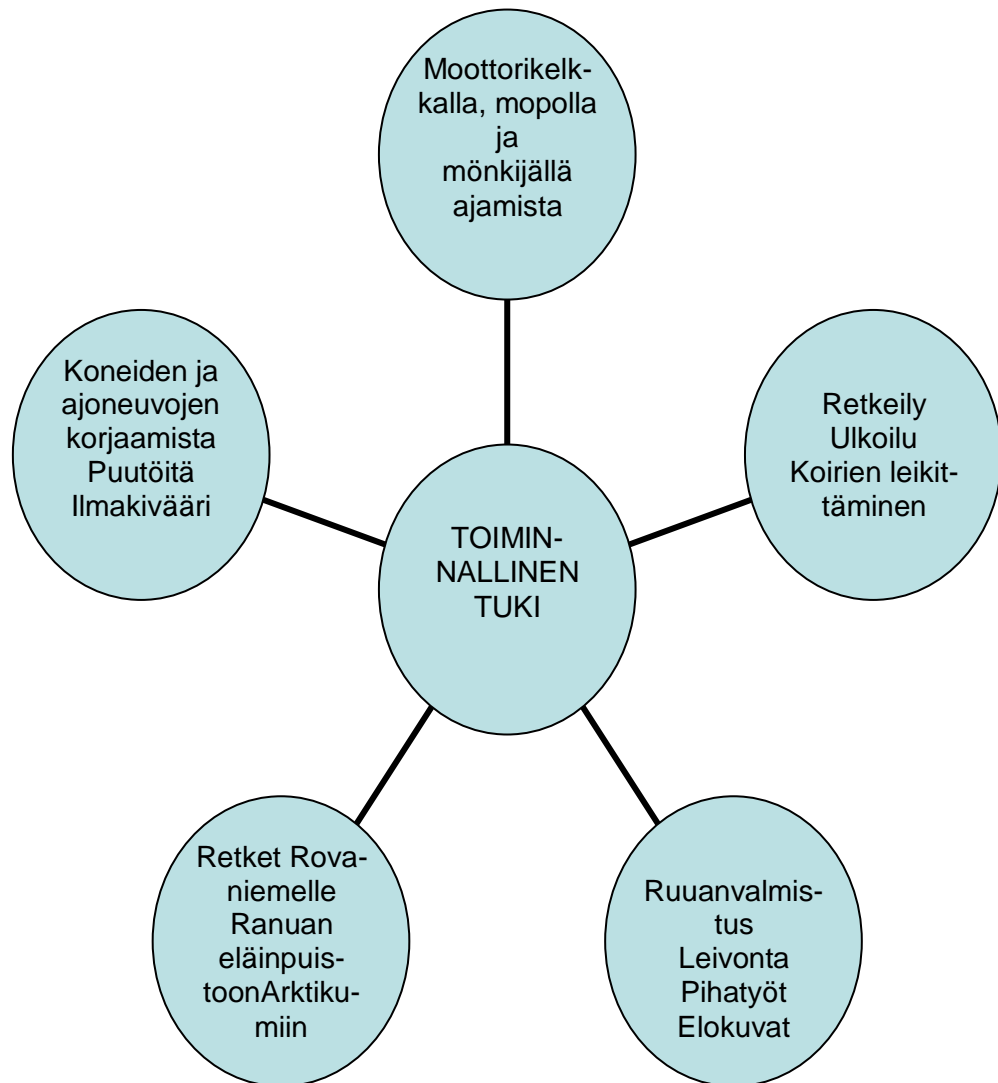
”no siinä keskelä, joskus harmittaa lähteä josku iha ok”

”mmm kivalta”

8.2.2 Sosiaalinen tuki

Lasten haastattelujen perusteella saadun sosiaalisen tuen muodot voidaan jakaa kuten huoltajienkin haastattelujen sisällön analyysin tuloksena on tehty toiminnalliseen, tiedolliseen, emotionaaliseen ja aineelliseen tukeen.

Toiminnallinen tuki on ollut monipuolista, yhteistä tekemistä. Molemmat lapset kuvailivat yhdessä tekemisen olleen ulkoiluun liittyvää retkeilyä, nuotiolla istumista, erilaisilla ajoneuvoilla ajamista, ruuanlaittamista ja leivontaa sekä pihatöiden tekemistä. Toinen lapsista kertoi myös yhteisistä retkistä Ranuan eläinpuistoon, Rovaniemelle Arktikumiin ja autokauppoihin, koirien kanssa leikkimisestä ja yhteisistä elokuvahetkistä. Toinen lapsista kertoi puutöiden tekemisestä ja ilmakiväärillä ampumisesta. (Kuvio 8.)

Kuvio 8. Toiminnallisen tuen konkreettiset muodot lasten kokemina

"ajetaan kelekalla ja retkelä käyään...yksin saa ajaa mönkijälä"

"katotaan teeveetä deeveedeetä"

"joskus tehhää ruokaa leivotaan"

"sillon ku naapurin poika tulee ni me otetaan ilmakiväärit ja ammutaan hiiriä"

"ehkä vähä olin kasvimaala hommissa"

Lapset kokivat saaneensa myös tiedollista ja emotionaalista tukea tukihenkilöiltä. He kertoivat saaneensa muun muassa ohjausta ja kannustusta laitteiden ja ajoneuvojen korjaamiseen sekä kotitöiden tekemiseen.

"no en minä tiä kaikessa ne neuvoo"

"mönkijästä jutellaan...opettaa korjaamaa"

"mm...vähä joskus saan neuvoja"

Lapset kertoivat saaneensa tukihenkilöiltä aineellista tukea syntymäpäivä- ja joululahjojen muodossa sekä toinen kertoi saaneensa pääsiäismunia.

"viime vuona syntymäpäivälahjaksi sain mönkijän"

"ne on ostanut pääsiäismunia"

Tuettavat lapset kertoivat pitävänsä tukihenkilötapaamisissa molemmista tukihenkilöistä sekä yhteisestä tekemisestä. Toisella haastateltavalla harmitti tukihenkilötapaamisissa se, että hänellä ei ole tukihenkilöiden luona tietokoneita käytettävissä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

9.1 Keskeisimmät tutkimustulokset

Tutkimustuloksissa esiintyy selkeästi Kumpusalon (1991, 14-15) teoria sosiaalisen tuen muodoista, jotka voidaan erotella viiteen luokkaan. Toiminnallisella tuella tarkoitetaan esimerkiksi palvelua ja kuntoutusta. Tiedollinen tuki sisältää muun muassa neuvontaa, opastusta, harjoittelemista ja emotionaalinen tuki empatiaa ja kannustusta. Henkisellä tuella tarkoitetaan yhteistä aatetta, uskontoa tai filosofiaa. Jokaisessa tuen muodossa voidaan erotella ainakin osittain tuen määrä ja laatu sekä tuen subjektiivinen ja objektiivinen luonne. Kumpusalon mukaan, kuten tämäkin tutkimus osoittaa, sosiaalisen tuen laatu on pääsääntöisesti subjektiivisen arvioinnin varassa.

Haastatteluissa kävi ilmi, että sekä aikuiset että lapset kokivat saaneensa toiminnallista, tiedollista, emotionaalista ja aineellista tukea osallistuessaan TULA-projektin tukihenkilötoimintaan. Olen käyttänyt luokittelussa edellä mainittua neljää kategoriaa, koska henkiseen tukeen viittaavia tuloksia en aineiston analyysin yhteydessä löytänyt. Kumpusalon (1991, 13-14) mukaan sosiaalinen tuki voidaan määritellä yhteisöjen yksilöille ja ryhmille tarjoamaksi avuksi, joka auttaa selviytymään negatiivisista elämäntilanteista. Tällöin sosiaalisen tuen saatavuus ei ole yksin riippuvainen yksilön halusta kuulua yhteisöön, vaan myös yhteisön mahdollisuuksista tarjota apua. Suomessa pyritään jatkuvasti kehittämään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistäviä palvelujärjestelmiä. Kuntatasolla sosiaalisen tukijärjestelmän hallinto- ja toimintatasot ovat eriytyneet ja tuen antaminen on kontrolloitua, joko välitöntä tai välillistä viranomaistyötä. Ennaltaehkäisevänä tukimuotona ammatillisesti ohjattu, vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta palvelee juuri sosiaalisen tuen muotona. Halonen ja Kimpimäki (2011) tarkastelivat tukihenkilösuhdetta vanhemmuuden tukemisessa emotionaalisen, kognitiivisen ja konkreettisen tuen näkökulmista, jotka tutkimustuloksina esiintyvät. Sisällöltään tuen muodot ovat samat kuin käyttämässäni Kumpusalon määrittelyssä. Aikuisten haastatteluissa esiintyi arvostus tuettavien sekä heidän itsensä tukihenkilötoiminnassa saamaa tukea kohtaan. Tukihenkilötoiminta koettiin merkitykselliseksi

ja tärkeäksi koko perheelle. Tarkan (1996, 12-13) mukaan sosiaalinen tuki on tarkoituksellista vuorovaikutusta, johon sisältyy positiivinen vaikutus henkilöltä toiselle. Tässä tutkimuksessa ilmenee tukihenkilötoiminnan myötä saadun sosiaalisen tuen kokonaisvaltainen, positiivinen merkitys tuettavien perheiden elämään.

Tutkimustulosten perusteella TULA-projektin tukihenkilötoiminta on edistänyt erityisesti lasten ja nuorten osallisuutta ja sosiaalisten suhteiden määrää sekä laatua. Osallisuudella on suuri merkitys syrjäytymisen ja rikollisuuden ehkäisyssä, jonka ennaltaehkäisyyn panostetaan useissa politiikkaohjelmissa. (Kaste-ohjelma 2012-2015; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012; Paatero 2011). Osallisuus lisää tukihenkilötoimintaan osallistuvien hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa sekä ehkäisee syrjäytymistä. Lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi on nykyisessä, pirstaloituneessa yhteiskunnassa yhä tärkeämpi merkitys.

9.1.1 Toiminnallinen tuki

Haastateltavat aikuiset kuvailivat toiminnallista tukea runsaammin ja monipuolisemmin kuin lapset. He arvostivat paljon sitä, että toiminta tukihenkilötapamisissa oli heidän omasta arjestaan poikkeavaa toimintaa. Tuettavat lapset saivat osallistua sellaisiin toimiin joita ei kotona tai lähiympäristössä olisi kyennyt tekemään tai joihin vanhempien/huoltajien resurssit eivät riittäneet. Resurssien puutteena koettiin muun muassa taloudellisia sekä omiin voimavaroihin ja ajankäyttöön liittyviä resursseja.

Pääsääntöisesti tuettaviin kohdistuneen toiminnallisen, konkreettisen tuen myötä, tuettavien ollessa tukihenkilötapamisissa haastateltavat aikuiset saivat omaa aikaa. Omaa aikaa he käyttivät muun muassa kotitöiden tekemiseen, harrastustoimintaan erikseen tai yhdessä mahdollisen puolison kanssa tai opiskeluun. Syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen liittyy usein työ- ja koulutusmarkkinoilta poisjäänti. (Lämsä 2009, 41-43). Tukihenkilötoiminnan myötä lasten äideillä oli paremmat mahdollisuudet suorittaa opintojaan ja hankkia tutkinto, joka todennäköisesti edistää heidän työmahdollisuuksiaan paremmin

tulevaisuudessa. Työelämässä mukana oleminen mahdollistaa paremman taloudellisen toimeentulon, lisää osallisuutta ja sitä kautta edistää koko perheen hyvinvointia.

Forssenin (2006) ja Listenmaan (2009) mukaan perherakenteen muutokset; muuttuneet perhemuodot ja yksinhuoltajuus ovat heikentäneet perheiden sisäistä ja sukupolvien välistä hyvinvoinnin jakamista. Nyky-yhteiskunta aiheuttaa vanhemmuudelle uusia haasteita myös teknologian kehittymisen ja sitä kautta lasten ja nuorten elämään liittyvien riskien kautta. Suurimmassa vaarassa ovat ne lapset ja nuoret jotka eivät saa kasvulleen tukea kotoa tai lähiympäristöstä. (Beck 1992 – Lämsä 2009.) Tukihenkilötoiminnan myötä tuettavien lasten vanhemmat/huoltajat saavat aikaa myös parisuhteen hoitamisesta, toisiaan, yhdessä tekemistä varten. Läheisyys ja kumppanuus auttavat vanhempia yhdessä jaksamaan paremmin vanhemmuuden, perhe-elämän ja arjen haasteet. Olen joskus kuullut sanonnan ”hyvä parisuhde on lapsen koti”. Toimiva parisuhde edistää koko perheen hyvinvointia. Yksinhuoltajien kohdalla korostuu oman ajan saaminen, irtiotto omaan arkeen jota he pääasiassa yksin organisoivat. Oman ajan saaminen lisää omia voimavaroja ja jaksamista. Myös Listenmaa (2009) totesi tukihenkilötoiminnan auttavan äitejä jaksamaan paremmin arjessa ja vahvistavan tuettavien osallisuutta.

Teknologian kehittymisen myötä lapsia ja nuoria uhkaavat peliriippuvuudet, liiallinen ruutuaika ja liian vähäinen liikunnan harrastaminen. Tukihenkilötoiminta on tarjonnut haastateltavien lapsille ja nuorille sekä haastatelluille lapsille vastapainoa edellä mainituille uhkatekijöille. Useissa tukisuhteissa tavoitteeksi oli asetettu mediavapaa aika ja harrastustoiminnan lisääntyminen ja se toiminnassa näkyikin. Lasten haastatteluissa korostui erityisesti toiminnallisen tuen saaminen. Toiminnallinen tuki, yhdessä tekeminen ja tukihenkilötapamisissa tapahtunut itsenäinenkin tekeminen ovat ilmeisesti lapsilla ensimmäisinä mielessä. Mielestäni se on hyvä merkki ja kertoo toiminnallisen tuen merkityksestä heille. Yhdessä tekeminen on koettu merkitykselliseksi ja muistamisen arvoiseksi. Selittäväenä tekijänä voi osittain pitää myös runsasta toiminnallisen tuen määrää. TULA-projektissa laadituissa tukisuhteiden tavoitteissa oli usein kirjattu irtiottoa lapsen omaan arkeen, harrastustoiminnan lisääntyminen, mielekkään toiminnan lisääntyminen ja osallistuminen ns. tyy-

pillisen arjen askareisiin. Toiminnallisen tuen muotoina nämä tavoitteetkin näyttäytyvät toteutuneen.

9.1.2 Tiedollinen tuki

Tiedollinen tuki näyttäytyy tuloksissa hyvin pitkälle onnistuneina vuorovaikutustilanteina. Turvalliseksi ja luotettavaksi koettu tukihenkilö antaa mahdollisuuden vuorovaikutuksen onnistumiselle. Tuettavat lapset ja nuoret ottavat opastusta ja ohjeita vastaan paljon toiminnallisuuden/konkreettisen tuen ohessa. Yhdessä tekemisen ohessa syntyy tilanteita, joiden yhteydessä neuvon ja opastuksen antaminen on luontevaa ja tarkoituksenmukaista. Halonen ja Kimpimäki (2011) tulivat tutkimuksessaan samaan johtopäätökseen. He totesivat tämän myötä myös tukihenkilötoiminnan ainutlaatuisuuden verrattuna muuhun auttamistyöhön. Tuettavien lasten vanhemmat/hoitajat arvostivat tukihenkilöiltä saamiaan ohjeita ja kokivat niistä olleen konkreettista apua esimerkiksi itselle uudessa, haastavassa tilanteessa. Tiedollisen tuen myötä koettiin myös jaettavan kasvatustyötä esimerkiksi hyvien käyttäytymistapojen ohjaamisessa.

Tiedollista tukea koettiin saadun myös esimerkkien ja mallin ottamisen muodossa. Tukihenkilön omalla käyttäytymisellä on suuri merkitys mallioppimisen kannalta. Yksinhuoltajaäidit arvostivat erityisesti lasten ja nuorten saamaa miehen ja tyypillisesti miehisten toimintojen mallin näkemistä, kokemista ja osallistumista. Tuettavat lapset kokivat myös itse saaneensa neuvoja ja ohjeistusta monissa tilanteissa.

9.1.3 Emotionaalinen tuki

Haastateltavat aikuiset ja lapset kokivat saaneensa emotionaalista tukea tukisuhteissa. Konkreettisesti se näyttäytyi säännöllisenä yhteydenpitona puhelinkeskustelujen ja tapaamisten yhteydessä käytyjen keskustelujen muodossa. Latomaan (2006, 38) mukaan keskusteluilla, puhumisella on monella tapaa mieltä ja itseä eheyttävä vaikutus. Puhumisen avulla on mahdollisuus antaa muoto ja jakaa erilaisia epämääräisiä ajatuksia, tunteita, mielikuvia ja

ongelmia. Näin tuettavilla ja/tai tuettavan vanhemmilla on mahdollisuus saada etäisyyttä ongelmiinsa ja hahmottaa kokonaisuus paremmin. Tämä auttaa itsetuntemuksen lisääntymisessä ja helpottaa emotionaalista jännitystä. Emotionaalinen tuki kulkee tiiviisti tiedollisen ja toiminnallisen tuen rinnalla.

Tutkimustuloksissa esiintyi ratkaisukeskeisyyden ja toivon ylläpito. Lämsän (2009) mukaan toivo ja sitä vahvistavat läheiset ihmiset ovat keskeinen voimavara lasten ja nuorten selviytymisessä haastavissakin olosuhteissa. Tukihenkilötoiminnassa on tärkeää tiedostaa emotionaalisen tuen muodossa toivon ylläpitäminen ja vahvistaminen. Toivo lisää mahdollisuuksien näkemistä ja luottamusta tulevaisuuteen. Toivossa on kyse elämänilosta ja -halusta sekä eheyden ja jatkuvuuden kokemuksista. Suhteessa omaan itseen ja omaan elämään toivon kannalta olennaisia tekijöitä ovat hyvä itsetunto, omien voimavarojen ja vahvuuksien löytäminen sekä kokemus siitä, että voi vaikuttaa omaan elämäänsä. Toivoa ylläpitävän suhteen olennainen elementti on läsnäolo ja vastavuoroinen suhde, johon kuuluu muun muassa kokemus huolenpidosta, avun saamisesta, jakamisesta, luottamuksesta, rohkaisusta, yhteenkuuluvuudesta ja omasta tarpeellisuudesta. TULA-projektin tukihenkilökoulutukseen sisältyy osio tukihenkilön merkityksestä toivon ylläpitäjänä. Myös Koivumaan (2012) opinnäytteessä terveydenhoitajat kokivat tukihenkilötoiminnan merkityksellisyyden toivon, voimavarojen ja itsetunnon kohottajana.

Haastateltavien aikuisten kokemuksista käy ilmi yleinen helpottuneisuus, joka on toteutunut tukihenkilötoiminnan myötä. Helpottuneisuuden kokemukset esiintyvät myös useissa aiemmissa tutkimuksissa (Listenmaa 2009; Vikman 2010; Haapasalo 2001; Laatonen – Lahdenperä 2011). Kaksi tuettavien vanhempaa/hoitajaa kertoivat ensin suhtautuneensa tukihenkilötoimintaan osallistumisen nihkeäksi. Toiminnan alettua he kokivat sen niin onnistuneeksi että, pahoittelivat että eivät olleet osallistuneet toimintaan jo aikaisemmin kun sitä oli tarjottu.

9.1.4 Aineellinen tuki

Tutkimustulokset osoittavat, että aineellinen tuki tukihenkilösuhteissa on ollut pääsääntöisesti melko vähäistä. Aineellinen tuki osallistumisen ja osallisuuden mahdollistajana on kuitenkin merkittävää. Tuettavat lapset ja nuoret ovat sen myötä voineet osallistua retkiin, ulkona syömiseen sekä pääsymaksullisiin tapahtumiin ja näyttelyihin. Tämä on mahdollistanut toiminnallisen, sekä myös tiedollisen ja emotionaalisen tuen toteutumista. Lapset ja nuoret ovat voineet kaveripiirissä ja koulussa kertoa käyneensä erilaisissa paikoissa ja tapahtumissa. Tämä lisää heidän itsetuntoaan sekä kokemusta joukkoon kuulumisesta, osallisuutta.

Haastateltavat aikuiset arvostivat aineellisen tuen muodossa erityisesti sitä, että tukihenkilöt olivat huomioineet lapsen mielenkiinnon kohteet esimerkkinä syntymäpäivälahjaksi saatu taskulamppu.

9.2 TULA-projekti ja tukihenkilötoiminnan merkitys

TULA-projektin tavoitteina oli muun muassa lapsiperheiden voimavaraistaminen, elämänlaadun paraneminen, osallisuuden lisääminen ja sitä kautta hyvinvoinnin edistäminen. Tutkimustulokset osoittavat myös TULA-projektin saavuttaneen sille asetettuja tavoitteita. Myös yhteistyökuntien sosiaalityöntekijöille tehdyn kyselytutkimuksen tulokset vahvistavat tulosten saavuttamista. Vastaajat kokivat TULA-projektin tukihenkilötoiminnalla olleen positiivisia vaikutuksia perheille. Vanhemmat ovat saaneet apua ja tukea, helpottuneisuutta, voimaannuttavia hengähdyshetkiä ja lapset ovat saaneet turvallisia ihmissuhteita, lämpöä, hellyyttä, läsnäoloa, miehen mallia ja arjesta poikkeavaa toimintaa. Lisäksi koettiin, että toiminnan ennaltaehkäisevä merkitys on tärkeä.

Koivumaan (2012) opinnäytteessä TULA-projektin yhteistyökuntien terveydenhoitajat kokivat tukihenkilötoiminnan laaja-alaiseksi, varhaisen vaikuttamisen tukimuodoksi. He mielsivät tukihenkilötoiminnan elämänlaatua parantavaksi tukimuodoksi perheen erityistilanteissa. Sen avulla mahdollistetaan

voimavaroja vanhemmille, vertaistukea, arjen apua ja harrastusmahdollisuuksia. Terveystenhoitajat pitivät tärkeänä, että lapsi saa tavallisen arjen kokemuksia turvallisen aikuisen seurassa sekä positiivista huomiota yksilönä ja motivointia harrastuksiin. Näiden myötä lapsen itsetunto ja pärjäämisen tunne vahvistuvat. Lisäksi he korostivat tukihenkilötoiminnan myötä lisääntyvien sosiaalisten verkostojen merkitystä syrjäytymisen ehkäisyssä. Terveystenhoitajien näkemykset tukihenkilötoiminnan merkityksestä, vaikuttavuudesta ja sisällöistä esiintyvät suoraan tutkimustuloksissa.

RAY:n suorittamassa järjestöhankkeiden arvioinnissa todetaan, että TULA-projektin toiminta nivoutui kansallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissohjelman eli Kasteen tavoitteisiin. Yhtenä osana toimenpidekokonaisuutta oli tukea varhaisen puuttumisen otteen lisäämistä kuntien päätöksenteossa. Mielestäni aidon verkostosuhteen syntyminen kuntien ja järjestöjen välille edellyttää, että järjestöt nähdään hyvinvointipolitiikassa tasavertaisina toimijoina ja että niitä pidetään järjestelmän sisäisinä toimijoina. Toinen tärkeä lähtökohta on, että järjestöjä ei voida pitää julkisen sektorin ongelmien ratkaisijoina. Jos jokin tehtävä kunnassa ei toimi, se tuskin toimii yksin järjestöjenkään vastuulla. Sen sijaan jos jotain kunnan vastuulla olevaa toimintaa halutaan kehittää, kehittämiseen voidaan saada apua ja tukea kolmannen sektorin ammatillisesta ja ammatillisesti ohjatusta vapaaehtoistyöstä kuten TULA-projektissa tapahtui.

TULA-projekti tuotti toimintakautenaan kunnille kuntarajat ylittävän, monitoimijuuteen perustuvan yhteistyömallin, jonka jatkaminen ja edelleen kehittäminen jäi kuntien vastuulle projektin päättyessä. Lapin kunnissa tukihenkilötoiminnan kehittäminen on ollut usein hankkeiden varassa jolloin se on ollut kunnille maksutonta. Hankkeiden päättyttyä tukihenkilötoiminta on vähitellen hiipunut koska sen koordinointiin ei ole varattu kunnissa riittävästi resursseja. Olisi tärkeää, että kuntapäätäjät huomioisivat hankkeiden aikana sekä hankkeissa toteutetun kehittämistoiminnan avulla saadut taloudelliset säästöt sekä toiminnan inhimillisyyden ja laadun tärkeyden. TULA-projektissa esiteltiin kuntatoimijoille ja -päättäjille tukihenkilötoiminnan kustannustehokkuuslaskelmia. Vaikuttavuus ja kustannustehokkuus ovat kuitenkin osoitettavissa vasta pitkällä aikavälillä, kuten muussakin ennaltaehkäisevässä toiminnassa.

Kolmannen sektorin vahvaa asiantuntemusta ja kokemusta tukihenkilötoiminnan koordinoinnissa ja kehittämisessä kannattaisi hyödyntää entistä enemmän.

Opinnäytteeni tutkimustulokset antavat myös TULA-projektin hallinnoijalle, MLL:n Lapin piiri ry:lle, projektihenkilöstölle sekä minulle henkilökohtaisesti palautetta vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan koordinoinnin onnistumisesta sekä sen tärkeydestä ja merkityksellisyydestä niin osallistuneille perheille kuin kuntien ammattihenkilöstölle.

9.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2009, 232). Olen kuvaillut tutkimusraportissa tutkimuksen etenemisen vaiheet sisältöineen mahdollisimman yksityiskohtaisesti kuitenkin vaarantamatta tutkittavien anonyymiyttä. Olen kuvaillut tutkittavien taustatietoja siinä määrin kuin se mielestäni on kokonaisuuden kannalta tarpeellista.

Lasten haastatteluihin pyysin etukäteen luvan huoltajilta suullisesti sekä kirjallisesti. Aikuisten haastatteluihin pyysin luvan suullisesti heiltä henkilökohtaisesti. Kaikille haastateltaville kerroin mihin heidän kertomiaan tietoja käytetään. Pyysin lasten vanhempia/huoltajia keskustelemaan etukäteen lapsen kanssa haastattelusta sekä sen vapaaehtoisuudesta. Lasten haastattelutilanteen alussa kerroin vielä itse vapaaehtoisuudesta, tiedustelin heidän omaa suostumustaan haastatteluun sekä kerroin siitä miksi kerään tietoa haastatteleamalla. Kerroin myös lapsille, että keskustelumme ovat ehdottoman luottamuksellisia, mitään keskusteluissamme esiintyvää en tule kertomaan heidän vanhemmilleen/huoltajilleen tai tukihenkilöille. Tutustuimme yhdessä nauhurin tekniikkaan ja testasimme sen toimivuutta ennen haastattelua. Olin tavannut molemmat haastateltavat lapset kerran ennen haastatteluja. Koen, että en onnistunut lasten haastatteluissa niin hyvin kuin aikuisten haastatteluissa vaikkakin koen ilmapiirin olleen avoin ja miellyttävä. Lasten vastaukset olivat lyhyitä, huomattavasti vähemmän kuvailevia kuin aikuisten. Joitakin kysy-

myksiä jouduin kysymään uudestaan ja tarkentamaan, kun en saanut vastauksia ensimmäisellä kerralla. Tiedostan kuitenkin, että on luonnollista onnistua paremmin vuorovaikutustilanteessa tutumpien aikuisten kuin vähemmän tutumpien lasten kanssa. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että lasten haastattelujen tulokset ovat yhteneväisiä aikuisten haastattelujen tulosten kanssa.

Laatimassani teemahaastattelurungossa on kysymyksiä ja teemoja myös laajemmin kuin tukihenkilötoiminnassa saaduksi koetusta tuesta, mistä tutkimustehtäväni lopulta muodostuivat. Tutkimusprosessiin kuuluu tutkimuksen rajaaminen ja keskittyminen tutkimustehtävien kannalta olennaisen materiaalin analysointiin, johon minäkin tietyn prosessoinnin jälkeen keskityin. Koen, että teemahaastattelu oli oikea tutkimusmenetelmä tutkiessani emotionaalisia kokemuksia. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että suoritin haastattelut itse, osallistuin aineiston litterointiin sekä sen tarkistamiseen. Olen kuvaillut aineiston analyysin eri vaiheet ja kuvannut induktiivisen sisällön analyysiprosessin liitteinä olevien kaavioiden avulla. Olen pyrkinyt lisäämään tulosten ja tulkintojeni uskottavuutta kuvioilla sekä aineistonäytteillä, joissa on edustettuina kaikki haastateltavat. Näytteet toimivat lukijalle omien tulkintojeni perusteluina sekä antavat äänen myös tutkittaville itselleen. Induktiivisessa, aineistolähtöisessä sisällönanalysissä olen osoittanut tukihenkilötoiminnassa saadun tuen merkityksen tuettaville sekä heidän vanhemmilleen/huoltajilleen. Tätä tukevat myös Kumpusalon (1994) teoria sosiaalisen tuen muodoista sekä aikaisempien tutkimusten tulokset ja politiikkaohjelmat.

Eskolan ja Suorannan (2000, 211-212) mukaan tulosten siirrettävyys sekä vahvistettavuus ovat tärkeitä tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Siirrettävyyttä lisää tutkittavien tulosten yleistettävyys ja vastaavasti vahvistettavuus lisääntyy, kun ilmiöt saavat tukea ja vahvistusta aiemmista tutkimuksista. Tässä tutkimuksessa aineisto ja aihe ovat melko rajattuja. Tulkintojen yleistettävyttä ja siirrettävyyttä lisäävät kuitenkin aikaisemmat tutkimukset, joiden tulokset ovat samansuuntaisia tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Aineiston rajallisuudesta huolimatta itse aihe ja tuloksina raportoitu sosiaalinen tuki, sen tarve ja merkitys esiintyvät laajasti erilaisissa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen politiikkaohjelmissa ja -strategioissa.

Työskentelyni TULA-projektin suunnittelijana auttoi minua tutkijana ymmärtämään haastateltavien kokemuksia heidän omasta näkökulmastaan mikä on Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan tärkeää.

9.4 Jatkotutkimusaiheet

Minulla on aineistoa myös tukihenkilötoimintaan osallistuneiden vanhempien/hooltajien kokemuksista ja näkemyksistä tuettaviin tukihenkilötoiminnan myötä kohdistuneista vaikutuksista. Vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi kiinnostaa minua suuresti. Kiinnostus aiheeseen on herännyt suorittaessani ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Rovaniemen Ammattikorkeakoulussa Terveiden edistämisen koulutusohjelmassa. Olen jonkin verran perehtynyt opiskelujeni innoittamana ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointiin (IVA).

Kiinnostava jatkotutkimusaihe olisi myös kolmannen sektorin ja kuntien välisen yhteistyön kehittäminen. Työskentelyni TULA-projektissa sekä tämän tutkimuksen työstäminen vahvistivat käsityksiäni aiheen ajankohtaisuudesta, tärkeydestä ja merkityksellisyydestä.

LÄHTEET

- Aaltola, J. – Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Osa 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä.
- Anttila, P. 2005. Ilmaisun, teoksen tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: AKATIIMI Oy.
- Beck, U. 1992. The Risk Society. Towards a New Modernity. London-New York: Sage.
- Eskola, J. - Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 12§. Osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> 22.4.2012.
- Forrsen, K. 2005. Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus julkaisusarja. Oulun sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.
- Haapasalo, A. 2001. Lasten syrjäytymisen ehkäiseminen tukihenkilötoiminnan avulla. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpään yksikkö.
- Halonen, E.- Kimpimäki, L. Tukisuhteesta voimaa vanhemmuuteen. Fenomenologinen tutkimus tukisuhteesta ja sen merkityksestä vanhemmuudelle lapsiperheiden tukihenkilötoiminnassa. Kasvatuspsykologian pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden koulutusohjelma. Oulun Yliopisto 2011.
- Helavirta, S. 2007. Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista hermistymistä, joustoa ja tasapainottelua. Stakes. Osoitteessa <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/92DEABD1-8BCB-48A7-BCAC-6AC3D20DE9E3/0/helavirta.pdf>
- Hirsjärvi, S. – Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. – Remes, P. – Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. – Remes, P. – Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

- Hoffren, J. – Lemmetyinen, I. – Pitkä, L. 2010. Esiselvitys hyvinvointi-indikaattoreista. Mittareiden vertailu ja kehittämiskohteet. Sitran selvityksiä 32.
- Hoikkala, T – Roos, J.P 2000. 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus.
- Hokkanen, L. – Sauvola, M. (toim.) 2006. Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan julkaisusarja. Oulun sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.
- Iivonen, E. 2011. Lapsiperheiden köyhyys ja miten vähentää sitä. Pohjois-Suomen Lastensuojelupäivät, Rovaniemi 14.-15.2.2011. Luentomateriaali.
- Korhonen, A. 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Kylmä, J. – Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Laatunen, K. – Lahdenperä, L. 2011. ”Se vahva side mikä meillä on, niin sitä ei kukaan tule rikkomaan”. Vanhempien kokemuksia Säröperheelle tueksi -projektin tukihenkilötoiminnasta. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö.
- Lagström, H. 2011. Teoksessa Anna nuorelle tulevaisuus – ettei kukaan syrjäydy. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2011. Turun Yliopisto. Turku: Hansaprint.
- Lahtinen, P. 2003. Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä. Helsinki: Sms-Tuotanto.
- Latomaa, T. 2006. Kasvatuspsykologia; psykologista kasvatus- ja sivistystutkimusta. Kasvatustieteen tila ja tutkimuskäytännöt. Paradigmat katosivat, mitä jäljellä? Kasvatustieteen päivät 23-24.11.2006 Oulu. Oulu: Suomen Kasvatustieteellinen seura ry.
- Lehtinen, S. 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Helsinki: Kansalaisareena ry.
- Lehtinen, S. 1994. Tukihenkilö apuna arjessa. Järjestöjen tukihenkilöprojekti. Sosiaaliturvan keskusliitto ry. Helsinki: Hakapaino.

- Listenmaa, S. 2009. Tukihenkilötoiminta vanhemmuutta tukemassa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin Vauvaperhe-hankkeen toteuttama lapsiperheiden tukihenkilötoiminta sekä vanhemmuus tuettujen äitien näkökulmasta tarkasteltuna. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteen laitos. Turun yliopisto.
- Lämsä, A-L. (toim.) 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: Bookwell Oy.
- Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen yksikkö. Väitöskirja. Oulun Yliopisto. Oulu: Oulu University Press.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry. 2011. Tietoa MLL:stä. Osoitteessa <http://www.mll.fi/mll/organisaatio/> 12.5.2011.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry. 2012. Lapsiperheiden tukihenkilötoiminta. Osoitteessa <http://www.mll.fi/perheille/tukihenkilot/> 6.2.2012.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapin piiri ry. 2011. Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projekti 2009-2011. Loppuraportti.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja.1. painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Nylund, M. 2000. Varieties of Mutual Support and Voluntary Action: A Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.
- Nylund, M. – Yeung, A. (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta: Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007-2011. Osoitteessa: http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/?lang=fi 25.3.2012.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3.
- Paatero, M. 2011. Teoksessa Anna nuorelle tulevaisuus – ettei kukaan syrjäydy. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2011. Turun Yliopisto. Turku: Hansaprint.

- Perttula, J. 1995. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Sufi-tutkimuksia 14. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Rantanen, R. 2011. ”mun mielestä kaikilla pitäisi olla mahdollisuus saada tukihenkilö” Lasten kokemuksia tukihenkilötoiminnasta SATUKE-hankkeessa. Opinnäytetyö. Kuntoutuksenohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Sosiaaliportti 2012. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. Muut lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Tukihenkilö. Osoitteessa http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo_tai_tukiperhe/ 14.4.2012
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2012-2015 (Kaste). Osoitteessa http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/kaste Päivitetty 8.3.2012.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Hyvinvointi 2015-ohjelma. Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:3. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tarkka, M-T. 1996. Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytyminen äitiyden varhaisvaiheessa. Akateeminen väitöskirja. Hoitotieteen laitos. Tampereen Yliopisto. Tampere.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Terveyden edistämisen politiikka-ohjelma. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Osoitteessa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/terveyden_ja_hyvinvoinnin_edistaminen 25.3.2012.
- Tuomi, J. – Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Terävä, E. – Lähteenmäki-Smith, K. – Eronen, A. 2011. Kaste-järjestö-hankkeiden arviointi. RAY:n rahoittamat hankkeet kansallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelman toteuttajina. Kuopio: Suomen Graafiset Palvelut Oy.
- Uusimaa, S. – Hannola, T. 2011. Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille – projektin loppuraportti. MLL:n Lapin piiri ry.
- Uhinki, R. – Uhinki, A. (toim.) 2011. Anna nuorelle tulevaisuus – ettei kukaan syrjäydy. Lagström Henna. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2011. Turun Yliopisto. Turku: Hansaprint.
- Utti, E. 2009. Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoimintaan. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Helsinki: Kopioniini Oy.

- Vikman, J. 2010. TUEXI-tukihenkilötoiminta vanhemman kokemana, ”kun ei itse jaksaa, tukihenkilö jaksaa”. Erityispedagogiikan proseminari -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Turun Yliopisto.
- Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Yeung, A.B. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – Ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ry.
- Yeung, A.B. 2004. Individually Together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in The Finnish Church. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.

LIITTEET

- LIITE 1 Teemahaastattelurunko
- LIITE 2 Tutkimuslupa lasten haastatteluun
- LIITE 3 Aineiston analyysin eteneminen
- LIITE 4 Ydinsanojen ja -sanontojen luokittelu alaluokkiin
- LIITE 5 Alaluokkien muodostaminen yläluokiksi

KYSYMYSTEN TEEMAT + APUKYSYMYKSET / VANHEMMAT

Tukisuhteen tavoitteiden saavuttaminen

Muistatko mitä tavoitteita tukisuhteelle asetettiin aloituspalaverissa?

Onko tukisuhteelle asetettuja tavoitteita saavutettu?

Millaisia tavoitteita on saavutettu? Mikä on edistännyt tavoitteiden saavuttamista?

Millaisia tavoitteita ei saavutettu? Mikä on estänyt tavoitteiden saavuttamista?

Olisiko jotain voinut tehdä eri tavalla? Mitä ja miten?

Vaikutukset lapseen ja vanhempaan vanhemman kokemana?

Millaisia vaikutuksia koette toiminnalla olleen lapseen? Oletteko havainneet muutoksia? Millaisia?

Millaista tuki on ollut?

Yhteistä toimintaa?

Opastusta, neuvontaa?

Kannustusta, myötäelämistä?

Rahaa, tavaraa?

Millaisia hyviä kokemuksia tuesta on ollut? lapselle ja vanhemmalle??

Millaisia negatiivisia kokemuksia tukihenkilötoiminnasta on ollut lapselle? sinulle vanhempana?

Millainen merkitys tukihenkilötoiminnalla on ollut tuettavalla lapselle? sinulle vanhempana?

Mitä erityistä tukihenkilötoiminnassa on?

Millaisena koet vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan verrattuna ammat-
tiapuun?

Onko jotain muuta mitä haluaisit sanoa aiheesta?

KYSYMYSTEN TEEMAT + APUKYSYMYKSET LAPSILLE

Lasten kokemukset tukihenkilötoiminnasta

Tiedätkö miksi sinulla on tukihenkilö/t?

Miltä sinusta tuntuu lähteä tukihenkilötapaamiseen?

Millaisia tapaamisenne tukihenkilön kanssa ovat?

Mitä teette yhdessä?

Saatko tukihenkilöltä ohjeita tai neuvoja? Mistä asioista juttelette?

Kannustaako tukihenkilö sinua?

Oletko saanut tukihenkilöltä rahaa, lahjoja?

Mistä asioista pidät tapaamisissa? Tukihenkilöstä? Yhdessä tekemisestä?

Onko jotain mistä et pidä tukihenkilötapaamisissa? Mitä?

Onko vielä jotain mitä haluaisit kertoa tukisuhteestasi?

Lupa-anomus opinnäytetyön aineiston keräämiseen

Hyvä vastaanottaja!

Suoritan Rovaniemen ammattikorkeakoulussa Terveystieteiden edistämisen koulutusohjelmassa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Opiskeluuni liittyvän opinnäytteeni teen tilaustyönä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapin piiri ry:lle. Tutkimukseni tavoitteena on saada tietoa millaisia kokemuksia Tukihenkilöverkko Lapin lapsiperheille -projektiin osallistuneilla vanhemmilla ja tuettavilla lapsilla on tukihenkilötoiminnasta.

Opinnäytteen aineiston kerääminen tapahtuu haastattelemalla tutkimukseen vapaaehtoisesti osallistuvia vanhempia ja lapsia/nuoria. Lasten haastattelut toteutetaan henkilökohtaisissa, kahdenkeskisissä tapaamisissa ennalta sovituna ajankohtina. Haastattelun kesto on 30-60 minuuttia. Nauhoitan haastattelut ja materiaali on vain minun käytettävissäni. Kaikki keräämäni tieto käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti eikä haastateltavien osuutta voida tunnistaa lopullisessa tutkimusraportissa. Haastateltavan henkilötiedot eivät tule julki ja haastatteluaineisto tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua.

Pyydän suostumustanne siihen, että lapsenne voi osallistua opinnäytteeseen liittyvään haastatteluun.

Ystävällisesti,

Tarja Hannola
Fysioterapeutti, Kuntoutuksenohjaaja (AMK)

Opinnäytteen ohjaajana RAMK:ssa toimii Yliopettaja Kaisa Turpeenniemi.

Annan suostumukseni siihen, että

voi osallistua opinnäytetyöhön liittyvään teemahaastatteluun.

Paikka Päiväys Huoltajan allekirjoitus

LIITE 3

Aineiston analyysin eteneminen

Haastattelujen kuuntelu ja litterointi
Haastattelujen kuuntelu ja litteroitujen haastattelujen lukeminen useaan otteeseen
Tutkimustehtävien kannalta olennaisten ilmaisujen, lauseiden tai lauseiden osien erottelu muusta aineistosta
Aineiston pelkistäminen ydinsanoihin ja -sanontoihin
Ydinsanojen ja -sanontojen listaaminen
Alaluokkien muodostaminen
Ydinsanojen ja -sanontojen sijoittelu alaluokkiin
Yläluokkien muodostaminen tutkimustehtävien avulla
Alaluokkien sijoittelu yläluokkiin
Yläluokkien kokoaminen pääluokaksi
Tulosten kirjaaminen

Ydinsanojen ja -sanontojen luokittelu alaluokkiin

YDINSANA TAI -SANONTA	ALALUOKKA
Leipominen	Yhdessä tekeminen
Askartelu	
Makkaranpaisto nuotiolla	
Ulkoilu	
Mäenlasku pulkalla	
Moottoripyöräily	
Haravointi	
Koirien kanssa leikkiminen ja ulkoiluttaminen	
Retkeily	
Puutyöt	
Veneily	
Moottoriajoneuvojen korjaaminen	
Kotityöt	
Ulkona syöminen	
Vierailut kulttuurikohteisiin, näyttelyihin	
Siivous	
Tiskaus	
Ruuanvalmistus	
Mönkijällä ja traktorilla ajaminen	
Tuettavien osallistuessa tukihenkilötoimintaan aikuisen oman ajan mahdollistamana: <ul style="list-style-type: none"> - aikaa parisuhteelle - aikaa puolison kanssa yhteiselle harrastukselle - aikaa omalle harrastukselle - aikaa opiskelulle - aikaa liikunnalle - aikaa kotitöille - aikaa levähtämiselle - aikaa sosiaalisten suhteiden ylläpitämiselle 	

Ydinsanojen ja -sanontojen luokittelu alaluokkiin

YDINSANA TAI -SANONTA	ALALUOKKA
Neuvoja uudessa, haastavassa tilanteessa	Opastus ja neuvonta
Opastusta kädentaitoihin ja kotitöihin	
Ohjausta ja neuvontaa käyttäytymistapoihin	
Miehen malli	

YDINSANA TAI -SANONTA	ALALUOKKA
Kannustus, myötäeläminen	Kannustus
Säännöllinen yhteydenpito	
Ratkaisukeskeisyys Positiivisuus Toivo	

YDINSANA TAI -SANONTA	ALALUOKKA
Syntymäpäivälahjoja	Raha tai tavara
Käytettyjä vaatteita, pikku tavaroita, leluja	
Rahaa, puheaikaa kotitöitä vastaan	
Tarjottuja osallistumisia (pääsymaksuja) Ulkona ruokailua	

Alaluokkien muodostaminen yläluokiksi

Alaluokka	Yläluokka	Yläluokista muodostuva teoria
Yhdessä tekeminen	Toiminnallinen tuki	Sosiaalinen tuki
Opastus ja neuvonta	Tiedollinen tuki	
Kannustus	Emotionaalinen tuki	
Tavara ja/tai raha	Aineellinen tuki	